

אחדות

XXIX. ÉVFOLYAM, 114. SZÁM • 2019. JANUÁR • 500 Ft
5779. SVÁT • שבט תשע"ט • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

KÓSER-E A(Z INDIAI) PARÓKA?



MUSZLIM-ZSIDÓ ÖSSZEFOGÁS A KÓSER VÁGÁSÉRT?

Interjú Menachem Margolin rabbival

A PESTI GETTÓ ÉS A TITKOS MIKVEKÚT

Folytatódik Oberlander Báruch rabbi
mikvékről szóló sorozata





KEDVES OLVASÓ!

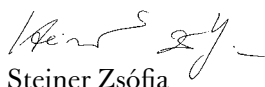
Nem tudom, milyen idő volt 74 évvel ezelőtt, január 17-én. A visszaemlékezések szerint nagyon, nagyon hideg volt az a tél. Szerdai napra esett 1945-ben ez a dátum, egy olyan szerdára, amikor emberek ezrei szabadultak ki a rabságból. Nem volt ujjongó tömeg, aki az igaztalanul bebörtönözötteket várta volna. Nem kért senki elnézést és nem hinném, hogy túl sokan nyújtottak volna a tegnap még raboknak segítő kezét.

A történelemkönyvekben, a híradásokban egy mondat: 1945. január 17-18-án a Vörös Hadsereg elűzte a német katonákat Pestről, és felszabadította az ún. nagy-gettót. A gettóban, ezen a 0,3 négyzetkilométernyi területen összesen több mint 63 ezer ember élte túl, vagy mondjuk inkább így: „raboskodta” túl a holokauszt végóráit. Nem volt mit enniük, nem volt mivel fűteniük és nem volt hova temetniük a halottaikat.

Mi, a túlélők azon leszármazottai, akik továbbra is itt élünk Budapesten, talán nap, mint nap elmegyünk a gettó egykori területén. Átlépünk azokon a pontokon, ahol valaha a falak álltak (a gettó falait adó 3 méter magas palánkokat a felszabadítás másnapjára már elhordták és eltűzelték...) és felhívjuk telefonon a Bécsben élő unokatestvérünket. Elsietünk a házak mellett, melyeknek egy-egy szobájába akár 15-20 ember is zsúfolódott és közben a gyerekeink iskolai élményeit hallgatjuk. Elmegyünk a tömegsírokat őrző falak mellett és közben arra gondolunk, hideget együnk-e a vacsorára vagy mégis melegítsük meg a paprikás krumplit. Egyszóval élünk, élünk a múlt nyomai fölött, az emlékeket őrző falak között. Élünk, és ez a legjobb válasz, amit adni tudunk a pusztításra.

A budapesti gettó emlékfala a Dohány utcai iskola falát határolja. A gyerekek hazafelé menet gyakran megállnak, anyukák-apukák emelik fel őket, hogy a múlt szeleteit őrző kis képecskékhez kukucskálhassanak.

2019. január 17-én nem volt túl hideg, nem esett sem eső, sem hó, amikor az emlékezők összegyűltek, hogy méccsest gyűjtsanak a gettó áldozatainak emlékére. Elhangzottak a beszédek, beszédek a gyűlölet ellen, a kirekesztés ellen, az emlékezésért. A tömegben iskolások is álltak, a Maimonidész Angol-Magyar Kéttannyelvű Zsidó Gimnázium, a Derkovits Gyula Általános Iskola, az Erzsébetvárosi Kéttannyelvű Általános Iskola, Szakgimnázium és Szakközépiskola, valamint az Alsóerdősi Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnázium diákjai. Bizonyára voltak köztük, akiknek a dédszülei, a nagyszülei a gettó falának két ellentétes oldalán élték át a 74 évvel ezelőtti eseményeket. Adja az Örökkévaló, hogy képesek legyenek olyan világot építeni, amelyben nem választja el palánk az embereket.



Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.



BORÍTÓ

*A Yaffa wig szalon
megvételre kínált
parókája*

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!



MUSZLIM-ZSIDÓ ÖSSZEFOGÁS A KÓSER VÁGÁSÉRT BELGIUMBAN?

„Egy mozgólépcsőre emlékeztető
példával ábrázolnám tapasztalatunkat:
lefelé halad ez a lépcső, nekünk
meg ahhoz, hogy ne süllyedjünk
a mélybe, állandóan ellentétes
irányba, felfelé kell lépkednünk.
Ez cseppet sem ideális állapot.
Közös felelősség, hogy ide jutottunk.”
Interjú Menachem Margolin rabbi

24. oldal



18. oldal

KÓSER-E A(Z INDAI) PARÓKA?
„Napjainkban a legtöbb emberi
haját Indiából importálják, ahol
egy hindu templomi szertartás
során vágják le a nők haját. A
ceremónia vallási jelentőséget
hordoz a résztvevők számára,
így a zsidó jog is foglalkozik vele.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
A palánk két oldalán
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Azokat tisztelik,
akik hűek elveikhez

HOHMECOLÓ

- 61 Chájá Muská Schneerson
rebbeben, a haszidok
anyukája
- 81 A hevroni nagyanyó:
Menuchá Ráchél Slonim élete
- 121 Nők, akik meghatározták
Mózes életét

JIDDISKÁJT

- 141 A hitközségi tulajdonú
pesti mikvék kora
Oberlander Báruch rabbi írása
- 181 Kóser-e a(z indiai) paróka?
Hurwitz Sholom rabbi írása

14. oldal



A PESTI GETTÓ
ÉS A TITKOS MIKVEKÚT
„A főzéshez és az edények
elmosásához 25-30000 liter víz
kellt naponta akkor, amikor
tudvalevően az egész fővárosban
akadozott a vízvezetékek
vízszolgáltatása.”

KILE

- 221 Milyen nyelven beszéltek
Erzsébetvárosban?
Könyvbemutató a VII. kerületi
zsidó negyedről
- 241 Muszlim-zsidó összefogás
a kóser vágásért Belgiumban?
Wallenstein Róbert írása
- 271 Ortodox (haj)divat Pesten...
Ahol a fővárosi vallásos nők
szépültek – Cseh Viktor írása

MISPÓHE

- 301 A ház tartóoszlopa
– bibliai nők a konyhában
Dénes Anna írása

ÉCESZGÉBER

- 321 Sifrá és Puá – mit tanulhatunk
egy becsomagolt reggeliből?
Raskin Smuel rabbi írása
- 341 A hevroni csodatévő
Dénes Anna meséje

IZRAEL HIVATALOSAN IS ELHAGYTA AZ UNESCO-T



2019. január 1-én, 69 évvel csatlakozása után Izrael hivatalosan is kilépett az ENSZ kulturális és tudományos szervezetéből, miután az évek óta az egy-

oldalúan Izrael-ellenes küzdelem fő helyszínévé vált. A kilépésről még 2017 októberében határozott *Benjámín Netánjáhu* miniszterelnök, közvetlenül az után, hogy az USA bejelentette távozását. Az amerikaiak tagsága különösen fontos az UNESCO számára, mert éves költségvetésének nagy százaléka tőlük érkezik.

Dani Danon, Izrael ENSZ-nagykövete úgy fogalmazott, az UNESCO „folyamatosan átírja a történelmet, többek között semmisnek tekinti a zsidó nép és Jeruzsálem közötti köteléket. ... Nem leszünk tagja egy olyan szervezetnek, amely szándékosan ellenünk dolgozik.”

Az ENSZ megpróbálta javítani a helyzetet, amikor kinevezte a zsidó származású *Audrey Azoulay*-t az UNESCO élére, aki azonban kevés eredményt tudott felmutatni, és vezetése alatt alapvetően nem változott meg a szervezet politikája.

ORBÁN VIKTOR NETANJAHUVAL TÁRGYALT A BRAZIL ELNÖK BEIKTATÁSÁN

A 2019 elején Jeruzsálemben tartandó V4-Izrael csúcstalálkozó-ról is tárgyalt *Orbán Viktor* magyar és *Benjámín Netanjahu* izraeli miniszterelnök Brazíliavárosban. Orbán és Netanjahu Brazília új elnökének, a még októberben megválasztott *Jair Bolsonaro*-nak a beiktatási ünnepségén vettek részt január 1-jén. A két miniszterelnök áttekintette a magyar-izraeli kapcsolatok aktuális kérdéseit és egyetértettek abban, hogy a következő időszakban szorosabbra fűzik a magyar-izraeli biztonságpolitikai és védelmi együttműködést – közölte a magyar miniszterelnök sajtófőnöke.



A *Times of Israel* beszámolója szerint a magyar miniszterelnök tájékoztatta Netanjahut arról a folyamatról is, melyben az EMIH nemzetközi szakértők bevonásával megújítja a Sorsok Háza kiállítási koncepcióját.

Netanjahu és felesége egy zsinagógába is ellátogatott, ahova Bolsonaro is velük tartott.



Megemlékezés a gettóról: „AZ AKKORI MAGYAR KORMÁNY FELELŐSSÉGE VITATHATATLAN”

Január 17-én az EMIH megemlékezést tartott a gettó felszabadulásának 74. évfordulója alkalmából a Budapesti Gettó Emlékfalnál. A közel 100 iskolás diák jelenlétében megrendezett megemlékezésen *Oberlander Báruch* rabbi, a Budapesti Ortodox Rabbinárus és a Chábád Lubavics irányzat magyarországi vezetője arról beszélt: *A holokauszt üzenete a mai napig érvényes: nem szabad gyűlölni a másik embert.*

Szalay-Bobroviczky Vince, a Miniszterelnökség civil és társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára a diákok felé fordulva azt mondta: *„Tetek a jövő, azonban a mi dolgunk felkészíteni titeket a múltunkból és hibáinkból, hogy ilyen borzalom többé ne történhessen meg.”* Beszédében hangsúlyozta azt is, hogy az akkori magyar kormány felelőssége vitathatatlan és őket terheli a zsidók deportálása és meggyilkolása.

Molnár Andorné, Klári néni, a gettó és a holokauszt túlélője elmesélte, hogy 17 éves korában hurcolták el a gettóba, ahonnan először Diósgyőrbe, a gyűjtőtáborba szállították, majd az auschwitzi haláltáborba deportálták családjával együtt. *Köves Slomó*, az EMIH vezető rabbija kádist, gyászimát mondott a gettóban elhunytak emlékére és az összegyűlt közönség meggyújtotta az emlékezés mécsseit.

ELHUNYT FEHÉR BARNABÁS

„Fehér Barnabás igazi kultikus figura volt, aki hűségesen őrizte évtizedeken át a mádi zsinagóga kulcsait” – fogalmazott *Frank Mariann*, a mádi Csodarabbik Útja Fogadó kulturális központ vezetője. A Mensch Alapítvány tolerancia díjával kitüntetett férfit január 5-én éjjel érte a halál.

A Mádon megfordult látogatók örömmel hallgatták Barnabás komoly tények közé ágyazott régi anekdotáit, amelyeken keresztül nemcsak a zsinagóga történetét, de a környék történelmét, a zsidók és nem zsidók együttélésének históriáját is megismerhették.

Munkája elismeréseként Súlyom László köztársasági elnök a Sándor palotában fogadta Fehér Barnabást, Izrael Állam korábbi nagykövete, Ilan Mor pedig Izraeli utazásra vitte. 2017-ben az EMIH emléklappal tüntette ki a meggyengült egészségi állapota miatt visszavonuló Barnabásit.

Emlékéből fakadjon áldás!





AZOKAT TISZTELIK, AKIK HŰEK ELVEIKHEZ

ÓDIVATÚ VISELET-E A PARÓKA?

„Ez teszi lehetővé számára, hogy képes legyen befogadni Isten áldásait, ahogy a szent Zohárban áll (3:126a): »A nőnek el kell takarnia [a haját]«. Ha így tesz, jutalmul a következő áldás teljesedik be rajta: »[A feleséged olyan lesz, mint a gyümölcsöző szőlőtő...], a gyermekeid olyanok lesznek, mint az olajfa hajtásai, és ő [a feleség] ... gyermekekkel és unokákkal lesz megáldva«.

(Igrót Kodes, XIV., 470. oldal)

Isten kegyelméből
Hanuka napjaiban, 5721.
[1960. december]
Brooklyn, N.Y.

Áldás és üdvözlés,

Megkaptam november 20-i levelét. Örömmel olvastam elhatározásáról, hogy zsidó életet kíván élni, és házassága után valódi zsidó otthont akar teremteni, mely a Tórán és a parancsolatokon alapszik. Bölcsünk megígérték nekünk, hogy ha valaki egy kis erőfeszítést tesz arra, hogy megszentelje önmagát, akkor az Égből nagy segítséget adnak a számára elhatározása megvalósításához, könnyebben és nagyobb mennyiségben, mint amire számíthatna.

AZ ÉLET TÓRÁJA

Azzal kapcsolatban, amit a parókatól való idegenkedéséről írt, mert ódivatúnak találja stb., hadd mondjam el, hogy a Tórához és a parancsolatokhoz való helyes hozzáállás nem azon múlik, hogy mit tartunk idejét múltnak vagy modernnek. Azért tartjuk be a Tórát és a parancsolatokat, mert azok a Teremtő utasításai a világ és az emberek számára. Magától értetődő, hogy a Teremtő tudja, hogy mi a legjobb az ember számára, és Ő azt akarja, hogy az emberek boldogok legyenek, nemcsak az eljövendő világban, hanem ebben az életben is. Ez az oka annak, hogy a Tórát az élet Tórájának nevezik, mert ez a boldog földi élethez vezető útmutató.

A parókára vonatkozó kérdésével kapcsolatban hadd idézzem a szent Zohár szavait (3:126a), melyet a Misna Brura is citál. Most csak a dolog kedvező hatásait idézem, és kihagyom a nem-teljesítésre vonatkozó negatív következményeket: „Gyermekei nagyszerűek lesznek ... férje spirituális és materiális javakkal lesz megáldva, gazdagsággal, gyermekekkel és a gyermekei gyermekeivel.”

AKI ELKÖTELEZETT A HITÉVEL KAPCSOLATBAN, AZT TISZTELET ÉS MEGBECSÜLÉS FOGJA ÖVEZNI

A megígért nagyszerű jutalmat figyelembe véve, mely a parókat viselő nőt és anyát illeti, mindenképpen érde-

mes így tenni, még akkor is, ha a paróka viselése komoly nehézségeket és konfliktusokat adott esetben okoz. Különösen, ha ellenérzésnek alapja csupán annyi, hogy – ahogy írja – a paróka „ódivatú”. Ez nem egy valódi és érvényes kifogás és alapvetően mások véleményét tükrözi. Hadd tegyem hozzá, hogy – figyelembe véve az általános hozzáállást ehhez és a többi parancsolathoz – radikális változásnak lehetünk tanúi az elmúlt években. Az emberek azokat tisztelik és becsülik, akik következetesen élnek, hűen a meggyőződésükhöz és az elveikhez és nem hagyják, hogy a tömeg befolyásolja őket. Mindig lesznek olyanok, akik viccet csinálnak a másik ember meggyőződéséből, de ha valaki valóban elkötelezett a hitével kapcsolatban, akkor tisztelet és megbecsülés fogja övezni. Továbbá, ha végül egy ortodox zsidó lakónegyedben telepszene le, akkor más nők is az ön jó példáját fogják követni, s így további érdemeket szerezhet azzal, hogy a helyes útra terel másokat. Ennek az ellenkezője is igaz, ezért egy zsidónak mindig figyelnie kell arra, hogy a viselkedése milyen hatással van másokra. Ez egy újabb megfontolásra méltó dolog, amiért felül kell kerekednie a parókaival kapcsolatos, felületes ellenérzésein.

Nem kevésbé fontos észben tartani, hogy a házasságot „örökké fennálló épületnek” nevezik, tehát ez egy örökké tartó intézmény, mely életbevágó fontosságú nemcsak a férj és a feleség, hanem az eljövendő nemzedékek számára is. Minden szülő vágya, hogy boldoggá tegye a gyermekeit, és minden tőle telhetőt meg is tesz, hogy a lehető legjobban éljen a lehetőségeivel.

EGYMÁS ERÉNYEIBŐL – NE GYENGESÉGEIBŐL – TANULJUNK

Természetesen hivatkozhat olyanokra, akik nem viselnek parókat. Azonban nyilván szükségtelen rámutatnom, hogy minden embernek megvan a maga gyengesége, és ha valaki követi azt az elvet, hogy „az a bölcs, aki minden embertől tanul”, akkor bizonyára elég bölcs lesz ahhoz is, hogy csak a másik ember pozitív, jó tulajdonságait tanulja el, és ne a gyengeségeit.

M. Schwartz



Chájá Muská Schneerson rebbecen, a haszidok anyukája

A leggyakrabban adott női név a Chábád közösségekben a Chájá Muská – ezzel a névválasztással tisztelegnek a haszidok az utolsó lubavicsi Rebbecen, Chájá Muská Schneerson emléke előtt. De nemcsak lányok és fiatalabb-idősebb nők, hanem intézmények sokasága is viseli a Rebbecen nevét, és viszik tovább emlékezetét. Idén január január 27-re esett a halálozási évfordulója, ebből az alkalomból nőikkel kapcsolatos témákat felvonultató lapszámmal tisztelgünk a Rebbecen emlékének. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

A Rebbecenről azonban keveset tudunk. 1901 tavaszán, ádár hó 25-én született a későbbi hatodik lubavicsi Rebbe, Jozsef Jichák Schneerson és Nechámá Dina Rebbecen második leányaként. Nevét nagyapja az ötödik Rebbe, Salom Dovber Schneerson rabbi táviratban írta meg a szülőknek, azzal, hogyha még nem nevezték el a kislányt, kapja a harmadik rebbe feleségének a nevét. Bölcsessége és kedvessége már fiatalon megmutatkozott, bátorságáról pedig akkor tett tanúbizonyságot, mikor titkos jesivák tanulóinak csempészett ételt a szovjet uralom idején. Szeretett édesapját még a száműzetésbe is elkísérte.

A későbbi hetedik Rebbével, Menáchem Mendel Schneerson rab-



bival kötött házasságára Varsóban került sor 1928-ban. Innentől kezdve 1988-ban bekövetkezett haláláig valódi támasza és segítője volt férjének. New York-i otthonukban minden éjjel ébren várta férjét, akármi-lyen késői (vagy kora hajnali) órában érkezett is haza. Mindig háttérbe húzódva élte életét, mint mondta, nem szeretné, ha az emberek felhajtást csapnának körülötte. A hozzá fordulókat mindig kizárólagos figyelemmel és őszinte kedvességgel fogadta. A Schneerson házaspárnak nem született saját gyermeke. Mikor egy kisgyerek egyszer megkérdezte a Rebbecent, hol vannak a gyermekei, ő könnyes szemmel felelte: „a haszidok az én gyermekeim.”

A REBBECEN KEDVENC „UNOKAHÚGAI”

Kevés olyan ember van, aki elmondhatja magáról, hogy személyes kapcsolatban volt a Rebbecennel, aki meglehetősen visszavonultan élt és biztosította férje munkájához a háttérrel és mindenben segítette. Az egyik ilyen ember, aki közeli kapcsolatban állt a Rebbecennel, Sarah Shemtov, a Schneerson házaspár orvosának leánya. A Jewish Educational Media által rögzített interjúban mesélt a különleges kapcsolatáról.

„Nashville-ben nőttem fel, Tennessee-ben. Édesapám az orvosi egyetemre járt, s később itt is praktizált házi-orvosként. A családom itt lépett először kapcsolatba a Chábáddal.

1977-ben Crown Heightsbe utaztunk az őszi nagyünnepre. Ekkor – Smini áceret ünnepén – kapott a Rebbe szívrohamot. Hatalmas felbolydulás kerekedett az Eastern Parkway 770. számú épületének Chábád zsinagógájában. Az emberek kiabáltak, hogy hagyjuk

a Rebbét levegőhöz jutni. Apám – mivel orvos volt – azonnal a segítségére sietett.

Ezután pár napig nem láttuk, mivel pár másik orvossal együtt mini kórházat állítottak fel, s a Rebbéről gondoskodtak.

Egy évvel később, mikor a Rebbe már valamelyest felépült, véglegesen Crown Heightsbe költöztünk. Apám a Rebbe egyik orvosa lett, s egy idő után a Rebbecené is.

Közeli kapcsolatuk miatt, mikor húgom, Rivky 1983-ban megszületett, a Rebbecen látni akarta őt. Apám engem is magával vitt, s ez volt az első alkalom, hogy találkoztam vele.

A Rebbecen olyan közel került Rivky-hez, hogy mikor húgom már beszélni tudott, megkérte, hogy ne Rebbecennek, hanem *dodának*, azaz nénjének szólítsa.



Sara Shemtov

Rivky mindig nagyon várta ezeket a heti találkozót, melyekre péntekenként került sor. Ilyenkor mindig hozta a mesekönyveit, hogy a Rebbecen olvasson neki belőlük.

Egy pénteken – ez 1987-ben volt, mikor 19 éves voltam – apám nem tudta Rivky-t a Rebbecenhez vinni, így engem kért meg rá, hogy vigyem el. Azért mentem, hogy gondoskodjak róla, hogyha bármire szüksége van, ne a Rebbecent kelljen vele terhelnie.

Ez volt az első olyan találkozásom, amikor személyesen is tudtam beszélgetni a Rebbecennel. Abban az időben én épp a *siduch* (párkeresés – *a szerk.*) küszöbén álltam, így megkérdeztem a Rebbecent, hogy beszélhetnék-e vele erről a témáról. Ő bátorított, hogy nyugodtan bízzam rá magam. Ezt követően rengeteg hasznos útmutatást adott, melyek aztán sokat segítettek, hogy lássam, mik a fontos dolgok – mik azok, amiket keresnem kell jövődől férjemben.

Azt is említette, hogy jelenleg számos Chábád jesiva-tanuló van a világ különböző országaiban, így biztos találok majd közülük hozzám illő férjet. Azt mondta: „Talán pont most a jövődőlbeli férjed éppen ...van” és felsorolt több országot is, ahol jelenleg tanulhatna.

Ezek között volt Marokkó, amiről aztán kiderült, hogy későbbi férjem akkori tartózkodási helye volt. Vajon mi készítette rá, hogy pont Marokkót is megemlítsen?

Egy évvel később megismerkedtem vőlegényemmel, és már az eljegyzés közelében jártunk. Mivel annak idején a Rebbecennel beszéltem, mielőtt keresésbe kezdtem volna, úgy éreztem most is vele kell beszélnem először, hogy megtaláltam a hozzám illő fiút. Azt akartam, hogy tőlem hallja elsőként, és ne valaki mástól. Mikor elújságtoltam neki, hogy a fiút Levi Yitzchak Shemtovnak hívják, a Rebbecen arca felragyogott. „Nos, nagyon boldog vagyok, mert már most tudom, hogy a gyerekidhez jiddisül fogsz beszélni.”

Gondolom ezt azért mondta, mert családom mindkét oldalról nagyon amerikai volt, így a Rebbecen mindig angolul beszélgetett velem, húgommal és apámmal is. De Levi és családja jiddisül beszéltek, így a Rebbecen tudta, hogy a jiddis nyelv is az életünk része lesz. Ez láthatóan nagyon fontos volt neki.

1988-ban, mikor hivatalosan is eljegyeztük egymást a látogatásomat követő vasárnapon, a Rebbecen felhívott, hogy elárasszon minket az áldásaival. Sajnos nem emlékszem minden egyes szavára, de arra igen, hogy olyan érzés volt, mint mikor egy szerető nagymama kívánja nekünk a létező legjobbat.

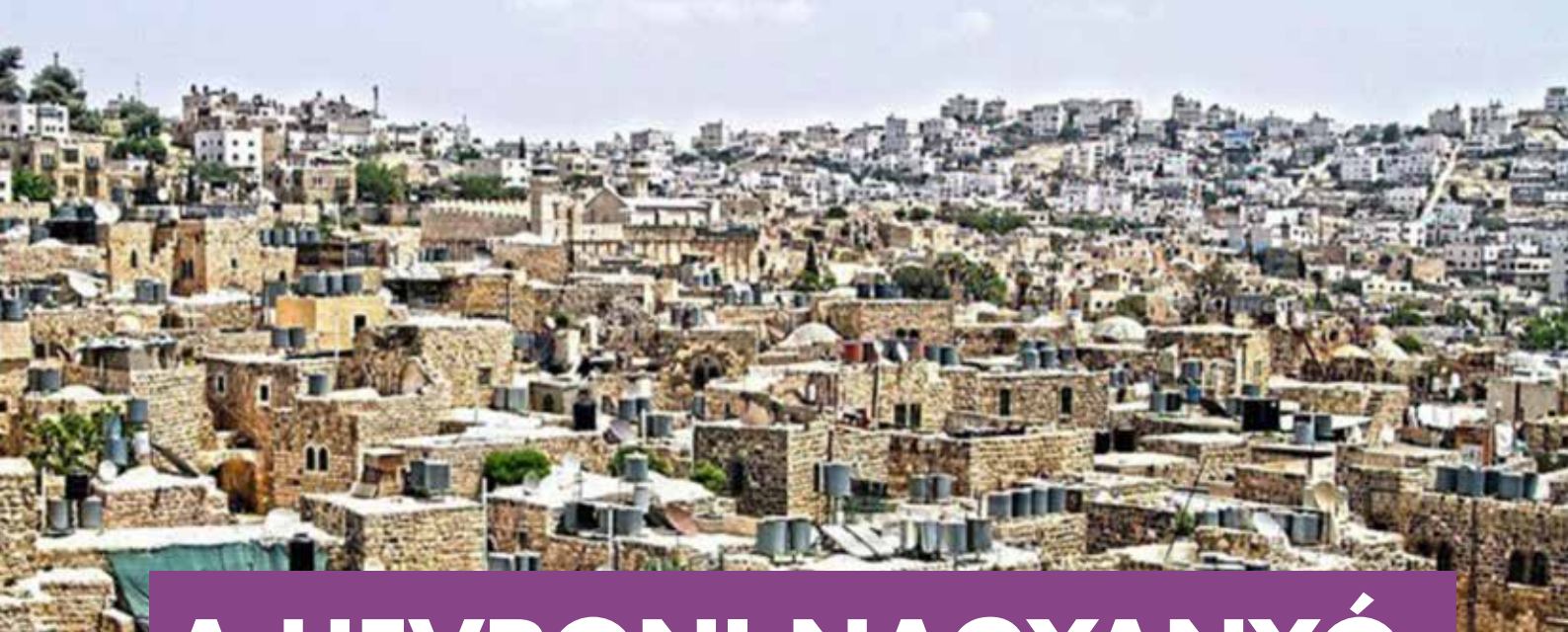
Bízam benne, hogy még Levit is be tudom neki mutatni, de ez sajnos már nem sikerült. Az egészségi állapota ugyanis hirtelen leromlott, és kórházba kellett szállítani.

Apám ekkor természetesen vele volt, s habár a Rebbecent ekkor már csak néhány óra választotta el attól, hogy végleg itthagya ezt a világot, nem magáért aggódott. Nem kérdezte, hogy mi a prognózis vagy hogy milyen kezelés következik. Ehelyett csak annyit kérdezett apámtól: „Mi van az ifjú párral? Hogy vannak? Boldogok? Mikor lesz az esküvő?”

Miután végleg elment, s már túl voltunk a *siivén* (gyászhat – *a szerk.*), apámnak találkozója volt a Rebbével, aki szintén az esküvőmről érdeklődött. Mikor megtudta, hogy épp próbáljuk valahogy kisebbre szabni, azt mondta: „Minden menjen inkább az eredeti terveknek megfelelően, ne legyen kisebb, mint azt tervezték. Sőt, ha lehet, legyen még nagyobb. Ne otthon tartsátok, inkább béreljétek ki egy nagy termet. Legyen nagy mulatság, zene, tánc. A Rebbecen tiszteletére, ő is így akarta volna.”



Képek a rebbecen életéből



A HEVRONI NAGYANYÓ: MENCHÁ RÁCHÉL SLONIM ÉLETE

Svát hó 24-ére (ebben az évben január 30.) esik Menuchá Ráchél Slonim Rebbecen halálozási évfordulója. Cikkünkben rá emlékezünk, a bölcs és istenfélő asszonyra, aki egységbe kovácsolta Hevron zsidóságát. DÉNES ANNA ÍRÁSA

A hevroni (és ezzel együtt a szentföldi) zsidó közösséget a XIX. század második felében alapvetően meghatározta a hosszú életű asszony magabiztos személyisége. Menuchá Ráchél 1798-ban született a Chábád mozgalom második rebbéje, Dovber Sneuri, a mitteler (középső) Rebbe gyermekeként, egészen pontosan azon a napon (kiszlév 19-én), amikor nagyapját, a ljádi Sneur Zálmánt, vagyis az Álter Rebbét szabadon engedték a cári

börtönből. Nevét, mely megnyugvást jelent, apja adta neki, aki azt mondta „általa legyen megnyugvásunk” – utalva apja kiszabadulására. Második nevét, a Ráchelt egy korán elhunyt nagynénje után kapta.

A HEVRONI ZSIDÓ KÖZÖSSÉG MEGERŐSÍTÉSE

A második Rebbe már 1815-ben elhatározta, hogy meg kell erősíteni a hevroni zsidó közösséget. Az ősatyák városa évezredekkel

korábban Dávid király fővárosa és birodalmának központja volt, a XIX. század elejére azonban szinte teljesen elfelejtődött, és néhány szegény szfárádi családon kívül nem voltak zsidó lakosai. A Rebbe – Simon Schmerling rabbi vezetésével – hászidjainak egy csoportját küldte a közösség megerősítésére, és ők alapították meg a hevroni Chábád közösséget. A Rebbe áldását adta a költözésre és a letelepedésre. Az ő közbenjárásával vásárolták meg a történelmi Ávrám Ávinu zsinagóga melletti kis zsinagógát és egyéb földterületeket, illetve ingatlanokat.

Menuchá Ráchél férje Jáákov Jozsef Griver rabbi volt, a lengyelországi származású Mose Isserles rabbi (ismert rövidítéssel RöMÁ, 1520-72) leszármazottja. Családnévüket Hevronba költözésükkor változtatták Szlonimra. Miután Menuchá Ráchél súlyosan megbetegedett, apja fogadalmat tett, hogy ha felgyógyul, Izraelbe költözik. Így kerültek a hászidok 1840-45 között érkező, második hullámaival Hevronba 1845-ben, sógora, Menáchem Mendel Schneerson rabbi, a harmadik lubavicsi Rebbe (ismert nevén a *Cemách Cedek*) áldásával Hevronba, ahol – a korábban meg-



Menucha Ráchél Slonim fia és unokái

alapított Chábád közösség jelenléte ellenére – még mindig kicsi és széttagolt zsidó közösség élt. A *Cemách Cedek* azzal áldotta meg az asszonyt, aki az éppen zuhogó eső miatt el akarta halasztani az indulást, hogy ne halogassa a költözést, hanem „járjon az esőcseppek között”. Ez az áldás egész további életére hatással volt, kiválóan értett a vitás kérdések eldöntéséhez, a kényes helyzetek megoldásához.

A HEVRONI NAGYANYÓ

Menuchá Ráchél nem csak egy neves chábád család matriarchája lett – az egész hevroni zsidó közösség a magáénak mondhatta őt, szeretett vezetőjének, akihez bármikor fordulhattak segítségért, tanácsért vagy éppen áldásért. Ő és a családja – férje és fiai – kulcsszerepet játszottak a helyi zsidó közösség újjáélesztésében. Bölcsessége, istenféltelme, figyelmessége és jó ítélőképessége messze földön híres volt, komoly és elismert rabbik ugyanúgy adtak a szavára, mint közvetlen környezetének szegény zsidó lakosai, sőt Hevron arab népessége is. Sokan kérték áldását, még az ország távolabbi vidékeiről is ellátogattak Hevronba, annyira bíztak áldásának erejében.

A nagyra becsült Rebbecen 43 éven át vezette az ósattyák városának zsidó közösségét. A város lakói Menuchá Ráchél nagymamának vagy a hevroni nagyanyónak becézték őt, és távolabbról is jártak hozzá áldásért zsidók és nem-zsidók egyaránt, mivel gyógyító- és megmentő-képességének híre sokfelé elért. Azok a menyasszonyok, akik a Máchpéla-barlanghoz mentek imádkozni esküvőjük napján (zsidók akkoriban nem teheték be a lábukat a sírok fölé emelt heródesi épületbe), mindig meglátogatták a híres matriarchát is, hogy áldást kapjanak tőle. Meddő nők is gyakran keresték őt fel, mivel csodálatos áldásának nyomán számos családba érkezett meg a várva várt gyermekáldás. Sőt, a lelovi rebbe, Elázár Mendel rabbi, akárhányszor csak Hevronban tartózkodott, hetente háromszor meglátogatta a Szlonim-család ott-

honát, hogy áldást kaphasson az asszonytól. A lelovi Rebbe arra is különös hangsúlyt fektetett, hogy amikor Menuchá Ráchél belépett a szobába vagy kiment onnan, felálljon, így mutatva ki tiszteletét az asszony iránt. A tiszteletnek ez a kifejezése általában csak igen bölcs rabbiknak jár ki.

Számos történet maradt fent a chevroni nagyanyó csodatetteiből (egy csokorra valót a 34. oldalon, a Mese rovatban is találhatunk). Ezek egyike elmeséli, hogy az Ottomán Birodalom egyik, zsidókkal különösen ellenséges pasájának, aki a zsidók megadóztatásáért volt felelős, megbetegedett a lánya. Hiába hívták hozzá a legkiválóbb szakembereket, senki sem tudott rajta segíteni, még csak azt sem tudták megmondani, hogy mi baja lehet. Valaki azt javasolta a gonosz pasának, hogy keressék fel a zsidó közösség nagyra becsült vezetőjét, Menuchá Ráchél Szlonimot, és kérjenek tőle áldást a lány számára, hogy meggyógyuljon. Más választása nem lévén, a pasa beleegyezett, és tőle szokatlan alázattal meglátogatta a zsidó nőt, annak áldását kérve lánya számára. A bölcs asszony bátran a pasa szemébe nézett, és így szólt: „Akkor tudom megáldani a lányodat egészséggel és hosszú élettel, ha előbb visszavonod a zsidókkal szembeni igazságtalan parancsait és ítéleteidet.” A pasa, aki úgy érezte, ettől az áldástól

függ lánya élete, azonnal eltörölte minden zsidóellenes rendelkezését, Menuchá Ráchél pedig hosszú, jó egészségben eltöltött élettel áldotta meg a lányt.

HÍD A KÖZÖSSÉGEK KÖZÖTT

Az asszony számára fontos volt a hevroni zsidó családok közti egység kiépítése. Az ósattyák városában két, egymástól élesen elkülönülő közösség élt: a korábban betelepült, szegényebb szfárádi zsidók és a XIX. század második felében érkezett askenázi közösség tagjai. Közöttük igen ritkán volt érintkezés. Emellett Hevronban meghatározó volt a muszlim arab jelenlét. Menuchá Ráchél, aki a Cemách Cedek áldásától kísérve képes volt „az esőcseppek között járni”, gyakran segédkezett vitás ügyeik lebonyolításában és segítette a kétféle zsidó közösséget az egymás felé való nyitásban.

Menuchá Ráchél hosszú élete a Chábád mozgalom hét rebbéjéből az első ötöt átívelte. 1888-ban, nem sokkal halála előtt, levelet küldött az akkori Rebbének, a Rebbe Rásábnak, aki a mozgalom vezetői között az ötödik volt a sorban, értesítve őt a várhatóan hamarosan bekövetkező eltávozásáról. A régi hevroni temetőben helyezték végső nyugalomra. Leszármazottai a munkássága nyomán feléledt hászid közösséggel rendelkező Hevron fontos szellemi vezetői voltak.

A RÉGI HEVRONI ZSIDÓ TEMETŐ

A temető a Máchpéla-barlangtól nyugatra, egy domboldalon fekszik. Több száz évvel ezelőtt alapították, már az Estori Hápárchi álnéven író Jicchák ben Mose hákohén, XIV. századi tudós és utazó is beszámolt a létezéséről 1322-ben. Más források szerint első említése korábbra, 1290-re tehető. Különböző leírásokból tudjuk, hogy ebben a temetőben nyugszik számos híres rabbi, például a könyvéről Résit Chochmáként ismert Elíjáhu de Vidas rabbi, XVI. századi kabalista. Az 1929-es mészárlás 67 áldozata közül 59 maradványait tömegsírban helyezték végső nyugalomra ebben a temetőben. 1948-67 között, a jordán megszállás idején a temetőt lerombolták, és növénytermesztésre használták a területet. Mintegy négyezer sírkövet vittek el és használtak fel környékbeli építkezéseken. A temetőt 1975-ben nyitották meg újra zsidók temetkezésére, és ekkor láttak neki – Ben-Cion Tavger professzor vezetésével – a terület megtisztításának és a még menthető maradványok rendbe tételének. A temető részletes térképe csak nemrégiben, 2016-ban került napvilágra, rávilágítva az egykori sírok pontos helyére.

MENUCHÁ RÁCHÉL EMLÉKEZETE

Menuchá Ráchél Szlonim sírját az 1929-es hevroni mészárlás során (lásd Hevroni zsidók: a visszatérő közösség című írásunkat) a felismerhetetlenségig tönkretette az arab csőcselék. Ben-Cion Tavger professzor az 1970-80-as években Hevron néhány évtizeddel korábban megsemmisített zsidó emlékeit kutatta, többek között neki köszönhető az Ávrám Ávinu zsinagóga rendbe hozatala. Ő volt az, aki felfedezte a matriarcha sírját, melyet utóbb helyreállítottak, és a mai napig sokan zárandokolnak el hozzá imádkozni. Annál is inkább, mivel a Rebbe ösztönzésére 1982-ben halálának évfordulóján megemlékezést tartottak a sírjánál, és ez azóta hagyományá vált. Az évente megrendezett esemény szervezője három évtizede Smuel Eliezer Halperin rabbi, az Álter Rebbe Leszármazottainak Szervezete elnöke.

A Szlonim család legtöbb tagjának végzete egyébként éppen a matriarcha közösségeket egymás felé irányító személyiségében rejlett. Az asszony leszármazottai, akik a helyi zsidók vezetői voltak az ő halála utáni időszakban is, szintén a



szfáradi és askenázi csoportok egyesítésén fáradoztak, és emellett jó viszonyt ápoltak a hevroni arabokkal. Amikor a városban elterjedt egy esetleges zsidók ellen irányuló arab



Eliezer Dan Slonim és családja

támadás híre, a család vezetői nem hittek a terjedő szóbeszédnek. Az arab tömeg megindulásának hírére igen sok zsidó menekült a Szlonim család otthonába, abban a hiszemben, hogy ott nem eshet bántódásuk. A csőcselék azonban nem emlékezett a csupán három évtizeddel korábban elhunyt Menuchá Ráchél jó cselekedeteire, és kíméletlenül lemészároltak szinte mindenkit, akit a házban találtak.

Az újjáépített hevroni zsidó közösség és a helyi Chábád-központ egyesült erővel hozta létre a sírnál a Menuchá Ráchélről elnevezett kolelt (házassági férfiak tóratanulására szolgáló intézmény), melynek névadását is mutatja, mekkora becsben tartja a közösség az asszonyt. A kolel 2002 óta egy, a sírhoz közeli épületben működik, naponta biztosítva lehetőséget számos növendéknek a tóratanulásra és az elmélyült imádkozásra e szentéletű asszony sírja közelében.

Amikor 1997-ben Hevront különböző részekre osztották, a közösség tagjai minden követ megmozgattak, hogy a régi temető – melyet már az 1322-ben Hevront meglátogató zsidó orvos és utazó, Estori Hápárcsi (Jicchák ben Mose hákohén) is említett útleírásában – és benne a matriarcha sűrűn látogatott sírja zsidók által is megközelíthető területen maradjon.

A MENUCHA ROCHEL ZSINAGÓGA

A bölcs asszony nevét a kolelen kívül egy zsinagóga is őrzi a szent városban. Ez Izrael legrégebbi Chábád zsinagógája, melyet, ahogyan korábban említettük, a második Rebbe, Menuchá Ráchél apja vásárolt meg a Hevronba küldött hászidjai számára, hogy ez által maga is részesévé váljon a hevroni zsidó jelenlét felvirágoztatásának. A Rebbét egyébként ezért a tevékenységéért – pénzt gyűjtött és azzal támogatta a hevroni zsidókat – le is tartóztatták Oroszországban, mivel azzal vádolták, hogy az oroszok ellenségeit, a Szentföldet akkoriban uraló törököket támogatja az adományokkal.

A kis, egyszerű belső terű imaház – mint annyi más zsidó ingatlan – súlyos károkat szenvedett a pogrom során. 1967-ben, amikor a hatnapos háború után a jordánoktól izraeli kézbe került a város és benne az épület, ugyanaz a Ben-Cion Tavger vezette a helyreállítását, aki a temető renoválását, illetve a juhakolként használt Ávrám Ávinu zsinagóga megtisztítását is végezte. Néhány évvel később Jicchák Ginzburg rabbi nyitott kolelt az épületben. A lubavicsi Rebbe személyesen kérte fel az intézmény vezetőjét, hogy – megint csak szokatlan módon – az asszonyról nevezzék el a zsinagógát. Legutóbb 2004-ben renováltatták az épületet Dani Kohen rabbi, a hevroni Chábád-központ

Menucha Rochel Slonim síremléke

HEVRONI ZSIDÓK: A VISSZATÉRŐ KÖZÖSSÉG

A HEVRONI ZSIDÓSÁG GYÖKEREI

A hevroni zsidó jelenlét az ősatyák idejére nyúlik vissza. Ávrám volt az, akiről először meséli el a Tóra, hogy itt élt, és azt is megtudjuk, hogy ő volt az, aki nagyjából 3800 évvel ezelőtt temetkezési helyül megvásárolta a Máchpéla-barlangot felesége, Szára számára. Utána fia, Jicchák (Izsák) és unokája, Jáákov (Jákob) is itt táborozott. A Máchpéla-barlangban nyugszanak az ősapák és – Ráchel kivételével – az ősanák is, valamint az egész emberiség két őse, az első emberpár.

Nyolcszáz évvel később, mintegy háromezer éve, Dávid király birodalmának központja volt az ősatyák városa. Miután Dávid meghódította és fővárosává tette Jeruzsálemet, Hevron jelentősége hanyatlani kezdett, el azonban nem tűnt soha, mivel a Máchpéla-barlang mindig is fontos maradt a zsidók számára. Hordosz (Heródes) király, a nagy építető, akinek a Siratófalat is köszönhetjük, a polgári időszerűség kezdete előtti évtizedekben épületet emelt az ősatyák és ősanák sírjai fölé, mely a mai napig áll.

Az évezredek során, ahogy a Szentföld különböző népek uralma alá került, Hevron városa fölött is más-más vezetők uralkodtak, de a zsidó jelenlét soha nem szűnt meg teljesen. Az éppen esedékes uralkodók többnyire kizsigerelték a zsidó lakosokat, de ők kitartottak a városban. Az arab uralom évszázadai alatt zsidók nem látogathatták még a Máchpéla-barlangot sem, csupán az épület hetedik lépcsőjéig mehettek fel.



A KÖZÖSSÉG FELÉLESZTÉSE...

A XIX. század elejére kis létszámú, szfárádi zsidókból álló, igen szegény közösség élt csupán a szent városban. Ekkor tűzte ki célul a második lubavicsi Rebbe, az Álter Rebbe fia, hogy feléleszti a hevroni zsidó közösséget. Hászidjai több hullámban érkeztek a városba, és ott ingatlanokat: lakóépületeket, zsinagógát vásároltak. A hevroni Chábád vezetője a Szlonim család volt, élén Menuchá Ráchellel, a második Rebbe lányával, aki 1888-ig vezette a közösséget.

A XX. század elejére a közösség szépen felvirágzott, tagjai, köszönhetően többek közt Menuchá Ráchel munkásságának, jó viszonyt ápoltak a város arab többségével is, bejáratosak voltak egymás otthonaiba, részt vettek egymás ünnepein. 1929-ben azonban az arab csőcselék hatalmas vérfürdőt rendezett a hevroni zsidó lakosok körében: 67 embert gyilkoltak meg, és további számos zsidó sebesült meg. A brit rendőrök, bár nem siettek a zsidó lakosok segítségére, később menedéket nyújtottak nekik. A túlélők még egy ideig megpróbálták a városban maradni, ám hamarosan nem volt már erre lehetőségük, és több ezer év után először évtizedeken keresztül nem volt zsidó lakója a városnak.

...ÉS ÚJJÁÉLEDÉSE

A zsidók az 1967-es hatnapos háború után kezdhettek visszazsárlingózni a városba. Az elmúlt ötven évben ismét megerősödött a zsidó jelenlét – a zsidók tömbökben élnek a város különböző pontjain –, azonban bizonyos területek teljes mértékben el vannak zárva a zsidók elől, és a szoros katonai felügyelet mellett is történnek súlyos támadások, melyek közül talán a legismertebb a csecsemő Sálhevet Pász 2001-es meggyilkolása. A gyermekre a PFSZ terrorszervezet merénylője adott le célzott lövéseket, miközben a család egy játszótéren tartózkodott.

A város legnagyobb része jelenleg arab kézen van, de egyre több házat sikerül zsidó csoportoknak megvásárolnia, és hamarosan új zsidó negyed is épül. A Máchpéla-barlang bizonyos részei zsidók számára is látogathatók, más részeit csak nagyünnepeken bocsátják a zsidók rendelkezésére. Hevronban jelenleg évente háromszor pezsdül fel igazán a zsidó élet, szukot és peszách félünnepi napjain, valamint a Chájé Szára hetiszakaszb szombatján.

vezetőjének irányításával, hogy méltó legyen történelmi jelentőségéhez és névadójához. Az apró zsinagóga előterében néhány kiállított tárggyal emlékeznek Menuchá Ráchél Szlo-

nimra: fényképekkel, valamint egy általa kézzel írott levéllel. A család emlékét és nevét őrzi továbbá a Bét Schneerson, a Schneerson ház is, ahol Menuchá Ráchél lakott. „180

évvel később még mindig használjuk” – mondta egy interjúban Dani Kohen rabbi az imaházra utalva. – „Igen különleges dolog az ő [Cemách Cedek] ajándékát használni.”



NŐK, AKIK MEGHATÁROZTÁK MÓZES ÉLETÉT

Az izgalmas történeteket bemutató, több évtizedet felölelő Smot szakasz – mely a Tóra második könyvének nyitó- és névadó fejezete – különleges abból a szempontból, hogy számos nőalak bukkan fel benne, akik Mózes életében kulcsfontosságú szerepet töltek be és kockára tették érte az életüket. Ők: Sifrá és Puá, a két bábaasszony, Jocheved, Mózes anyja, Mirjám, a nővére, Bátjáj, a fáraó lánya, aki felnevelte őt, valamint Cipora, Mózes felesége. A velük foglalkozó irodalom rendkívül széles, így most csak néhány részletet villantunk fel e kiemelkedő asszonyok fordulatokban és csodákban bővelkedő életéből. DÉNES ANNA ÍRÁSA

SIFRÁ ÉS PUÁ VAGY JOCHEVED ÉS MIRJÁM?

A fáraó maga elé hívatta a zsidó szülésszűzőket, Sifrát és Puát, és elrendelte, hogy öljenek meg minden újszülött zsidó fiút. Az istenfélő szülésszűzők azonban nem követték a parancsot, és azt mondták neki, hogy a zsidó nők már az érkezésük előtt életet adnak a gyermekeiknek. Az Örökkévaló azzal jutalmazta meg őket, hogy utódaik léviek (a papi törzs) és királyok lettek. Ez a bátorság tette lehetővé Mózes megszületését s életben maradását is.

Ki volt ez a két vakmerő asszony? A Talmud (Szótá 11b.) közli a legismertebb magyarázatot: Sifra nem más, mint Jocheved, Mose anyja és Puá pedig Mirjám, Mose nővére (vagy Eliseva, Mose sógornője, Áron felesége). Rási továbbfűzte ezt, szerinte a Sifrá név a *lesáper*, javítani szóból ered, mivel Jocheved megtisztította az újszülötteket és kiegyenesítette a tagjaikat, Puá pedig megnyugtatta őket. Vannak, akik azt mondják, hogy

rajtuk kívül még rengeteg bába volt a zsidók között, hiszen, ahogyan a midrás meséli, a zsidó nőknek hatos ikrei születtek, és ez a két asszony volt a szülésszűzők vezetője, ám Rási úgy véli, valóban ők ketten látták el ezt a feladatot a zsidók között. A lubavicsi Rebbe hozzászól, hogy Jocheved és Mirjám komplikációk esetén mindig



az asszonyok rendelkezésére állt, és a zsidók bíztak bennük, mert szentéletek és istenfélők voltak.

Más magyarázók, például a regensburgi Jehuda ben Smuel rabbi (1150–1217) és más középkori források szerint Sifrá és Puá nem lehetett Jocheved és Mirjám, hanem szentéletű betértek voltak, akiket a fáraó jelölt ki az egyiptomiak közül a zsidó fiúgyermek megölésére. A fáraó nem bízta rá két zsidó nőre, hogy saját népük gyermekeit megöljék.

A *Málbim* néven ismert, szintén középkori kommentátor egy harmadik megközelítést ajánl: szerinte a két név két munkakört jelöl: egyikük a vajúdást segítette, a másik pedig elvágta a köldökzsinórt és ellátta az újszülöttet. Szerinte a fáraó nem két szülésszűzőt hívott magához, hanem az összes, a zsidók közt tevékenykedő, egyiptomi származású bábát, akik viszont mind szentéletű asszonyok voltak, félték az Örökkévalót és megtagadták a fáraó parancsát.

A fáraó lánya megtalálja a gyermek Mózeset
Konstantin Flavitky alkotása

Mirjám. Anselm Feuerbach alkotása

BÁTJÁ

A fáraó lányával, Bájával kapcsolatban igen gazdag a zsidó midrás-irodalom. Bár a Tóra csak szűkszavúan említi az eseményeket, a tórai történeteket kiegészítő, színesítő, magyarázó midrások bővelkednek Bájával kapcsolatos történetekben. A hagyomány a fáraó lányát a különlegesen önfeláldozó betért nők közt tartja számon, mivel közbenjárásának köszönhetően menekült meg a zsidó nép az egyiptomi rabszolgaságból. Azt mondják, hogy szeretettel és mély istenhittel nevelte fel Mózeset, tetteiért pedig nagy jutalmat kapott: Kálev ben Jefune felesége lett, azé a férfié, aki a kivonulás nemzedékéből összesen másodmagával nyerte jutalmul azt, hogy negyven évvel később beléphetett Izrael földjére. Emellett az Örökkévaló rendkívül hosszú élettel jutalmazta meg, sőt vannak, akik azt mondják, hogy azon kevesek között van, akik élve kerültek az Édenkertbe. Bár a Tóra nem nevezi őt néven, Bölcseink más források alapján Bájának, Isten lányának nevezték őt. Ennek alapja többek közt a Vájikrá Rábá midrás (1:3): „Mózes nem volt a fiad, mégis fiadnak nevezted őt, te sem vagy az én lányom, de lányomnak hívlak.”

Egy másik midrás arról beszél, hogy hogyan találta meg Bájta a csecsemő Mosét a vízben. Azt mesélik, hogy Bájta azért ment a folyóhoz, hogy megtisztuljon otthona bálványimádásától, vagyis zsidóvá válása jeléül alámerüljön a vízben. Amikor meglátta a kis csónakban a vízen úszó gyermeket, megpróbálta elérni, szolgálólányai azonban megpróbálták elteríteni őt a szándékától. Erre Gávriel angyal azonnal megjelent, lesújtott rájuk, és – egy kivételével – megölte őket, így a fáraó lánya megszabadult a benne levő belső hangtól, mely bizonytalankodásra készítette. A Smot Rábá midrás elmondja, hogy Bájának nem lett volna illendő belegázolnia a vízbe, hogy kihúzza a bárkát, így az Örökkévaló még egy csodát tett vele, és a keze olyan hosszúra nyúlt, hogy elérte a gyermeket. Ezt a pillanatot a középkori hágadá-illusztrátorok szívesen örökítették meg. Ugyanez a midrás meséli el azt is, hogy a cse-

csemő nagyobb gyermek módjára viselkedett, és nem sírt, amikor Bájta meglátta őt, ezért Gávriel angyal ismét megjelent, és megütötte őt, hogy sírni kezdjen, és felébressze a fáraó lányában a sajnálatot és együttérzést.

CIPORÁ

A Smot fejezetben utolsóként felbukkanó nőalak Ciporá, a midjáni főpap, Jitró lánya, aki Mózes felesége lett annak Midjánba menekülése után. Ciporá – neve azt jelenti: madár –, akárcsak korábban Bájta, betért a zsidóságba, és két fiút szült a zsidó nép vezetőjének: Gersomot és Eliézert. A nő nevének magyarázatát – a fentiek alapján nem meglepő módon – a midrásokban találjuk. Az egyik arról szól, hogy ahogyan a madár vére megtisztítja a leprával fertőzött házat, ugyanúgy tisztította meg ő apja házát a bálványoktól, annyira, hogy apja, Jitró végül Mózes tanácsadója lett. A másik névmagyarázat szerint, ahogyan a madarakat csodálják a szépségükért, úgy csodálták Ciporát a gyönyörűségéért, akit az Örökkévaló azzal áldott meg többek között, hogy idős korára is megőrizte ifjúkori báját.

A midrás érdekes háttértörténetet kínál Mose és Ciporá házasságához: amikor a fáraó elől menekülő Mózes elmondta Jitrónak, aki korábban a fáraó tanácsadója volt, hogy mi történt, a midjáni főpap egy gödörbe dobatta, hogy ott éhen haljon. Ciporá azonban megkönyörült rajta, kenyeret és vizet hordott neki tíz éven át. A tizedik év végén így szólt apjához: „Ezt a hébert, aki tíz éve van a gödörben, senki nem kereste, nem hozhat hát veszélyt már ránk, ha a házukba fogadjuk. Ha megfelelőnek látja apám, küldessünk érte, hogy lássuk él-e, avagy meghalt.” Jitró, aki természetesen nem tudott arról, hogy a lánya tíz éven át etette Mózeset, azt felelte: „Lehetséges volna, hogy egy tíz éve bezárt ember még él?” – Így felelt Ciporá: „Apám talán nem hallott arról, hogy a héberek Isten milyen hatalmas, és milyen csodákat tesz velük? Megóvta Ávrámot a tűztől, Jicchákot a kardtól és Jáakovot az angyaltól, aki harcolt vele. Vagy vegyük például magát Mózeset, aki megmenekült a Nílustól és Fáraó

kardjától. Biztos vagyok abban, hogy Isten akár most is megmenthette.” – Amikor kettesben elmentek megnézni, mi lett a bezárt héber menekült sorsa, az Örökkévalóhoz imádkozva találták őt. Kiemelték a gödörből, megmosdott és a családi asztalhoz vitték. Ezután Mózes feleségül kérte Ciporát, aki életben tartotta őt és gondoskodott róla tíz éven át. Egy másik midrás éppen fordítva beszél el: Cipora fülig szerelmes lett a Jitró házába érkező Mózesbe, és ő maga kérte meg apját, hogy engedje meg, hogy összeházasodjanak.



Később, amikor már Egyiptom felé tartottak, hogy Mózes teljesítse Istentől rendelt hivatását, Cipora ismét megmentette férje életét. Amikor megszálltak valahol, Isten angyala készült lecsapni a nagy vezetőre, ekkor Ciporá fogott egy követ, és azonnal körülmetélte vele újszülött fiukat. Gyors észjárásával rájött ugyanis, hogy az Örökkévaló azért haragudott meg a küldöttjére, mert az egyiptomi utazás miatt halogatta fia körülmetélését.

Ciporá és két gyermeke azonban végül nem ment le Egyiptomba, hanem visszatért Jitróhoz Midjánba, és csak később, a kivonulás és a Vörös-tenger szétválasztása, mások szerint a Szináj-hegyi tóraadás után, vagyis legalább egy évvel később találkozott újra a férjével. Ekkor azonban Mózes már az egész zsidó nép vezetője volt. Ciporának hatalmas áldozatot kellett hoznia, mivel férje, hogy állandóan készen álljon az Örökkévalóval való kommunikációra, teljesen külön élt tőle a továbbiakban. És Ciporá meghozta ezt az áldozatot a zsidó népért.

A HITKÖZSÉGI TULAJDONÚ PESTI MIKVÉK KORA

Sorozatunk előző részeiben áttekintettük a főváros mikve helyzetét kezdetektől egészen az első hivatalos pesti mikve, az Erzsébet körúton létesített rituális fürdő megnyitásáig. Sorozatunk negyedik részében újabb szintre lép a fővárosi rituális fürdők helyzete: felépül az első és a második hitközségi tulajdonú mikve. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

Sorozatunk előző részében a 19. század végén megnyitott új, pesti mikve történetével ismerkedhettünk meg. Ezzel a körúti mikvével azonban a működése során sok probléma akadt, amire utal egy későbbi beszámoló is, ami *Óbudai Freudiger Ábrahámot* (1868–1937) az Orthodox hitközség elnökét idézi: „A régi, körúti mikvó állandó javításokra szorgos felügyeletre szorult, hogy megfelelhessen a vallástörvényi követelményeknek”¹.

Ebből, bár túl sokat nem tudunk meg arról, mi volt ténylegesen a baj, mégis valószínűsíthetjük, hogy arra a problémára világít rá, ami korábban már a Rácfürdő esetében is felmerült. Arra ugyanis, hogy a mikvék nem hitközségi tulajdonban voltak, hanem egy városi fürdőt kellett a rabbiságnak rituális fürdőként üzemeltetnie, ami folyamatos problémákhoz vezet. Ez a helyzet majd csak egy olyan új mikvével fog tudni rendeződni, amelyik teljes egészében hitközségi tulajdonban lesz: ez ugyanis megkönnyíti, hogy kóserül, a háláchának megfelelően lehessen üzemeltetni.

Egy korábbi cikkben² már idéztük *Szofér Chájimnak* (1821–1886), a Pesti Orthodox Hitközség rabbijának a leveleit a Rácfürdő kapcsán. Mint akkor írtuk, egyes részeket a nyomtatásból kihagytak, így a történet nem volt teljes. Időközben sikerült a levelek egy részének másolatát fellelni *Szofér Jozsef Mose* jeruzsálemi rabbi birtokában. Ezekből kiderül, hogy pontosan erre a fent leírt problémára már rámutatott Szofér rabbi is, és ezért szeretne volna elérni, hogy épüljön fel egy hitközségi tulajdonú mikve. Ám hiába küzdött foggal-körömmel, nem sikerült. 1885-ban kelt leveleiben³ roppant keserűen írja le, hogy hiúsult meg a mikveépítési terve. Az történt ugyanis, hogy Szofér rabbi *hechserével* peszáchi lisztet készített és adott el a Pesti Orthodox Hitközség, és a rabbi úgy

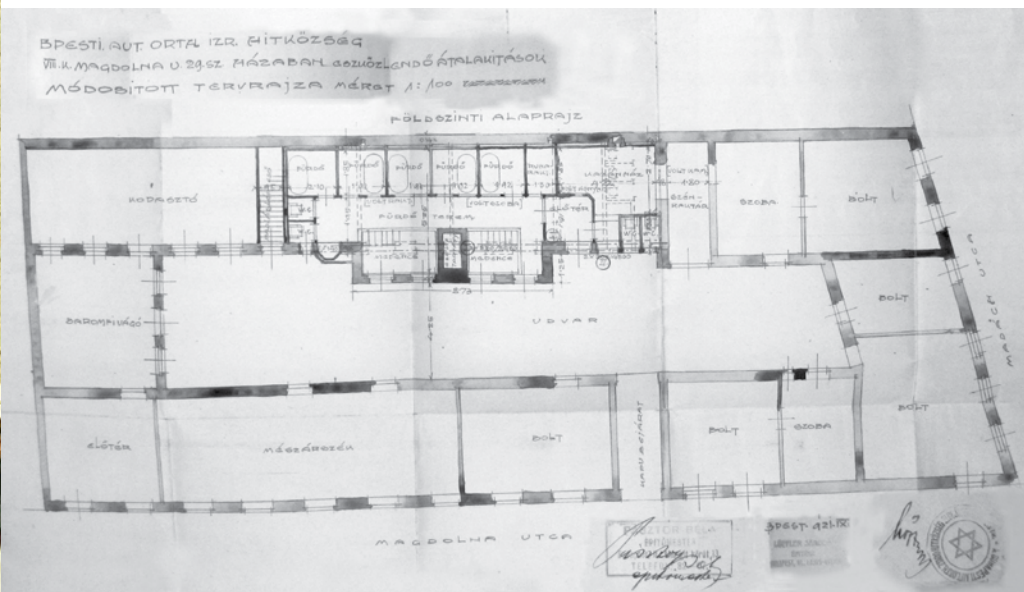
vélte, a bevétel a hitközséget is illeti. Ebből a pénzből szeretne volna megalapozni a hitközségi tulajdonú mikve felépítését. Csakhogy az egy intézményen belül működő Pesti Orthodox Hitközségnek és a Magyarországi Autonóm Orthodox Izr. Hitfelekezet Központi Irodájának nem volt megfelelően szétválasztva a költségvetése, és *Reich Jichák [Ignác]* (1826–1896), az országos szervezet elnöke úgy döntött, hogy ez a bevétel őket illeti, így megint nem volt a pesti hitközségnek pénze a mikve felépítésére.

Az 1920-as évek közepére azonban a hitközség készen állt egy nagyszabású, saját tulajdonú mikve felépítésére a Kazinczy utcában.

MIKVE A JÓZSEFVÁROSBAN

Valójában azonban eddigre már felépítettek egy kisebb méretű mikvét Pesten, mégpedig a VIII. kerület Magdolna utca 29. szám alatti épületben, amely 1880 körül épült, és 1917. április 2-án került az ortodox hitközség tulajdonába⁴. A Fővárosi Levéltárból beszerzett tervrajzokból kiderül, hogy 1921 szeptemberében Löffler Sándor tervezte meg az épület átalakítását: egy nagyon jól felszerelt mikve mellett baromfi vágoda, üzlethelyiségek, az 1927-es átalakítás után pedig elemi iskola is helyet kapott benne. Ahogy a képen is látszik, a gondosan kialakított épületben öt fürdőszoba és négy wc állt a nők rendelkezésére a felkészüléshez, mielőtt a két medence valamelyikében megmerültek volna.

Bár egyelőre nem tudjuk, pontosan mettől meddig működött a mikve. Működéséről többek között egy 1925-ös és egy 1927-es *Zsidó újságban*⁵ „A budapesti autonóm ortodox izraelita hitközség közleményei” címmel megjelent hirdetés tájékoztat, amelyben a „Rituális fürdők (Mikwa)” felsorolásában szerepel a Magdolna



delelőtt 10 órakor fog végben-
menni, melyre t. tagjainkat
tisztelettel meghívjuk.
Mindazok, akik az alapkö leté-
letét megörökítő okmányt aláírni
óhajtják, szíveskedjenek az
ünnepély megkezdése előtt (d.e.
9-1/2 10 között) a helyszínen
(VII. Kazinczy ucca 16.) levő
építési irodában megjelenni.

Budapest, 1925. évi szeptember
hó 7.-én.

**A budapesti aut. orth. izr.
hitközség Elöljárósága**

Az esemény megtörténtéről szűk-
szavú hírben számolt be a *Ha-
gyomány* című újság⁷: „Az új

Adler Tamás jóvoltából

utcai mikve is. Az olvasóink számára jól ismert *Spindler Éva* közlése alapján az biztos, hogy a '30-as évek közepén még működött: „oda jártam első és második osztályba a Magdolna utcai iskolába, amíg meg nem szűnt, és az udvaron hátul volt egy kis mikve” – emlékszik vissza 1936-ban megkezdett tanulmányaira.

ÚJRA RÁCFÜRDŐ?

A fent említett 1925-ös és 1927-es *Zsidó újság*ban megje-
lent hirdetésben az ortodox hitközség három fürdője
van felsorolva mikveként: a Rácfürdő, a körúti mikve és
a Magdolna utcai mikve. Figyelemre méltó, hogy ismét
felbukkant a Rácfürdő, aminek használatát 1889-ben a
körúti új mikve elkészültekor az ortodoxia megtiltotta⁶.

Azt gyanítom, hogy ekkorra vélhetően olyan problé-
mák merültek fel a körúti mikve kapcsán, hogy már nem
volt minőségi különbség a két fürdő között, és ezért az
ortodox rabbiság megint felelősséget vállalt érte, hogy
megfelelően rituális fürdőként a Rácfürdő. Arról, hogy
ez meddig volt így, egyelőre nincsenek adataink.

ELKEZDŐDIK AZ ÚJ MIKVE ÉPÍTÉSE

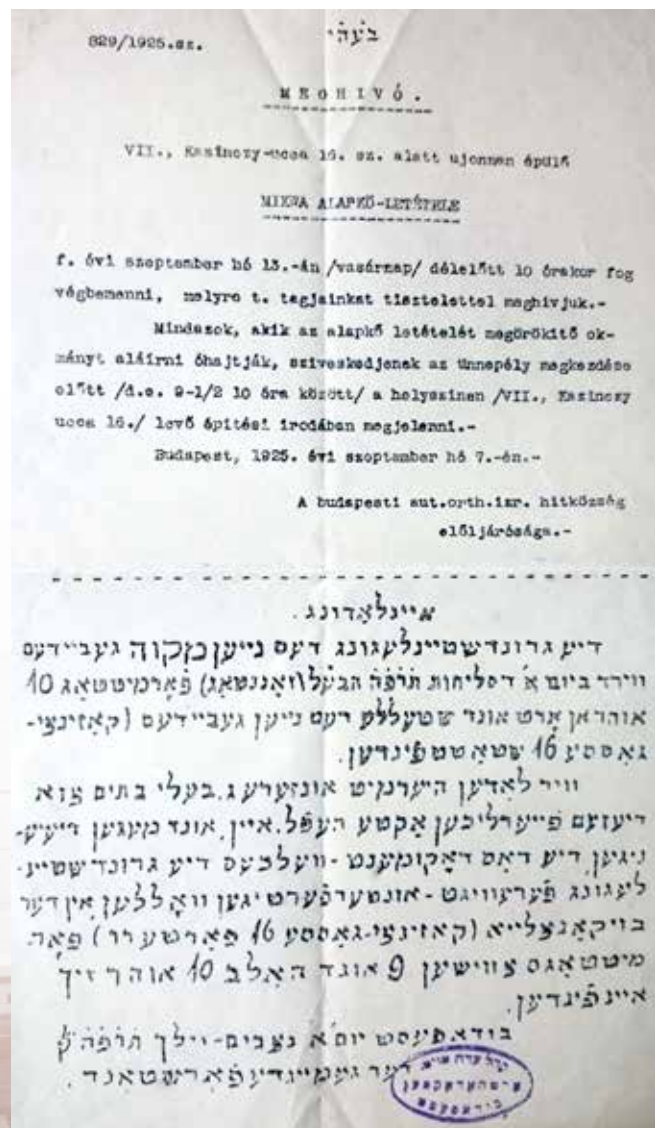
Úgy tűnik azonban, hogy a józsefvárosi mikve mellett
mégis szükség volt egy (talán elegánsabb helyen levő?)
fővárosi, központi rituális fürdőre is. Ez a probléma
állandóan napirenden volt, ahogy Freudiger elnök úr
elmondta a fent említett 1930-os nyilatkozatában: „A
rabbiság úgymond már 7 évvel ezelőtt [vagyis 1923-
ban] átirta ebben az ügyben a hitközségi elöljárósághoz
s hangsúlyozta egy új mikvő felállításának szükségese-
ségét”.

Végül azonban sor kerülhetett a fent említett Kazin-
czy utcai telek használatára, és megtörtént az alapkö-
letétel:

MEGHÍVÓ

VII., Kazinczy ucca 16. sz. alatt újonnan épülő
MIKVA ALAPKŐ LETÉTELE
f. évi szeptember hó 13.án (vasárnap)

Mikwo ünnepélyes alaköletétele f. hó 13-án volt nagy
ünnepség keretében”.



Lóczy Tamás jóvoltából

AKADÁLYOK AZ ÉPÍTKEZÉS ÚTJÁBAN

A mikve építése azonban akadozott, ahogy egy 1928-ban napvilágot látott hír is mutatja:

„A budapesti orth. hitközség már évek hosszú sora óta fáradozik egy oly rituális fürdő építésén, amely a rituális jellegtől eltekintve, mint fürdő az összes követelményeknek megfelelően. A hitközségnek van is erre való telke, a Kazinczy utcában, de a mikve – gazdasági okok miatt – még sem kerülhetett tető alá. Most azonban egy igen kedvező alkalom kínálkozik, amely alkalmas a régen vajúdo probléma sikeres megoldására. Egy minden komforttal berendezett, a higiénikus követelményeknek teljesen megfelelő, rituális célra alkalmas fürdő megvételéről van szó⁸.”

A hosszan elhúzódó építkezésről a megnyitó alkalomból így számolt be a Zsidó újság⁹:

„Hosszú évek munkájának céltudatos eredménye az új intézmény létesítése. A terv megvalósulása elé az idők folyamán gyakran tornyosultak akadályok, amelyeknek elhárítására irányuló akaratot az a tudat telített meg, hogy a munkának sikerülni kell, mert a zsidó családi tisztaság, tehát vallásunk egyik legfontosabb szentsége megővéséről van szó.

1923-tól, a kezdettől, 1930-ig, a beteljesülésig, mily hosszú, világfelforgató eseményeket magában foglaló idő telt el s mennyi szent munka központosult a mű megalkotása köré. Lássuk ennek a nagy útnak egyes fázisait:

1923-ban a hitközség a 211 négyzetméternyi telket megszerezte 21,794,000 koronáért, 1925. június 8-án történt az első kapavágás. Ugyanabban az évben, szeptember 13-án szelichajsz első napján volt az alapkövetel.

A megkezdett építkezést a bekövetkezett pénzügyi nehézségek miatt a devaluáció következtében félbe kellett szakítani. A hitközségi vezetőségnek éveken át állandó gondját képezte az építkezés folytatásának lehetővé tétele. 1928-ban sikerült egy 100.000 dollárnyi kölcsönt szerezni s akkor újra megindult az építkezés.”

A MIKVE MEGNYITÁSA

Így jutunk el 1930. szeptemberéig, amikor is az ünnepélyes megnyitóra szóló meghívásokat kézbesítették, illetve a mikve megnyitásáról a közönséget tájékoztatták¹⁰:



AZ I., II. ÉS III. OSZTÁLYÚ „LEGMODERNEBB” MIKVE

A mikve felépítése kapcsán mindenképp meg kell említeni Freudiger elnök úr szerepét, ahogy erről a Kazinczy utcai nagyzsina góga utcai bejáratából nyíló előtérben felállított márványtábla is tanúskodik.

A korábban már idézett Zsidó újságbeli méltatásból¹¹ az is kiderül, hogy a fürdő igen jól felszerelt és valóban minden igényt kielégítő volt: „az új mikvó összes berendezése a legkényelmesebb s legmodernebb, felveszi a versenyt akármilyen városi fürdővel.”

Tételesen pedig ilyen volt a ma is mikveként működő épület belső elrendezése:

„...a férfi mint a női mikvó-helyiségek három osztályra oszlanak:

1. A földszinten van a III. osztályú férfi mikvó-helyiség, vetkőzővel, kabinokkal, s gőzkamrával. A mikvómedence 50-80 személy befogadására alkalmas. Ezen mikvó egész nap igénybevehető. Ugyancsak a földszinten van a különbejáratú női fürdő, két medencével és 12 kádfürdőkabinnal: egész nap rendelkezésre áll.



A Kazinczy utcai mikve egyik régi figyelmeztetőtáblája

2. Az első emeleten van az I. osztály: áll nyolc egymástól teljesen elkülönített mikvómedencéből, mindegyikhez külön kabin; a legfinomabb komforttal, ízlésesen berendezve. Délelőtt 4 medencét a férfiak, 4 medencét a nők használhatnak; délután kizárólag nők használhatják az I. osztály.

3. A második emeleten van a II. osztály: 10 kádból, 1 kisebb és 1 nagyobb medencéből áll. Délelőtt a férfiak, délután a nők használhatják.

A földszinten található az edények tevílő-ja számára való medence, úgyszintén a peczáchi edények kaserolására való berendezés. Az I. emeleten van 2 lakás, a felügyelő és a gépész részére. Az uccai fronton lesz egy férfifodrásznak s egy másik helyiségben egy női fodrásznak üzlete.”

Szeptember 22-én¹² még elragadtatottabban ír az új intézményről és annak megnyitásáról a Zsidó újság: „A fürdőt pazar kényelmes és nagyszerű, modern berendezése folytán nagyszámban frekventálja a fővárosi és a vidékről feljövő közönség, mely mint látványosság, elragadtatással beszél a pesti ortodoxia eme grandiózus alkotásáról. – A hitközség képviselőtestületi tagjai ünnepélyesen gyülekeztek a mikvó átadásának aktusához. Óbudai Freudiger Ábrahám elnök részletes beszámolójában előadta a hitközség legújabb, pompás intézménye létesülésének különböző fázisait.”

A MIKVE KÖLTSÉGEI

A mikve felépítéséről szóló beszámoló végezetül összegzi az építkezés költségeit: „Az összes költségek 700.000 pengőt tesznek ki, amelynek amortizációs törlesztési terhe 35 éven át évi 49.000 pengő. Éppen ezért az ortodox hitközség tagjaira hárul a feladat, hogy a város minden pontjáról kényelmesen elérhető fürdő gyakori használatával elősegítsék a rendkívül fontos hitközségi intézmény boldogulását.”

A PESTI GETTÓ ÉS A TITKOS MIKVEKÚT

A beszámolókból¹⁵ nemcsak a lenyűgöző berendezésre, de a működés vallási vonatkozására is fény derül:

„...az udvaron kutat fúrtak, ahol 1929. augusztus 29-én, hat méter mélységben víz buggyant elő. A tetőzetten vízgyűjtők vannak alkalmazva az esővíz felfogására. Így tehát a rituális fürdőzéshez úgy forrásvíz (*mé máájon*), mint esővíz (*mé gesómim*) áll rendelkezésre, tehát a legszigorúbb rituális követelményeknek megfelel.”

A cikkben említett, ó méter mély kút, ami ma is táplálja a mikvét, különleges történetet hordoz.

A mikve épültekor a fent említett *Steif Jonátán* rabbi, a Pesti Orthodox Rabbinátus egyik vezető rabija, ragaszkodott hozzá, hogy

kutat fúrjanak a mikve számára. Amint fent is láttuk, nem volt könnyű vizet találni a Kazinczy utcában, hiába ástak egyre mélyebbre. A rabbi azonban elszántan ragaszkodott a kúthoz, így kitartóan próbálkoztak, mígnem végül hat méter mélyen találtak vizet¹⁶.

Bár közzismert, hogy a forrásvízzel táplált mikve kóserebb, mint az esővízes, mégis meglepő volt a rabbi konok kitartása – különösen azért, mert végül, hiába találtak vizet, nem igazán fogadta el a kutat forrásként¹⁷. 15 évvel később azonban a rabbi kitartása életmentőnek bizonyult a holokauszt idején.

A gettóba kényszerített zsidóknak minden egyéb mellett csak korlátozott hozzáférése volt a vízhez, ez pedig nagyban megnehezítette az éhínség csökkentésén fáradozó népkonyhák dolgát is. Az Orthodox Népasztal által vezetett konyhához beosztott emberek ételmezését éppen a mikve kútja tette lehetővé, ahogy az *Lévai Jenő* közvetlenül a háború után 1946-ban megjelentett könyvében¹⁸, vagy a népkonyha vezetőjének, *Löwinger Mór* visszaemlékezéseiben szerepel¹⁹:

„...a legkomolyabb problémák egyike volt a gettóban a konyhák részére szükséges víz megszerzése” – írja *Lévai* – „A főzéshez és az edények elmosásához 25-30000 liter víz kellett naponta akkor, amikor tudvalevően az egész fővárosban akadozott a vízvezetékek vízszolgáltatása. [...] hogy a gettó népe szomjan nem halt, az csak néhány szerencsés véletlennek és egyes vezetők előrelátásának volt köszönhető.

Az Orthodox Népasztal vezetői, *Löwinger Mór* és *Löwinger Sándor* [...] szerelőket toboroztak, és helyreállították a konyhájuktól nem messze lévő Kazinczy utca 16. sz. alatt lévő rituális fürdő szerkezetét. ... [A fürdőnek önálló] kútja volt, amelynek bomba okozta sérülését helyreállították, és így megoldódott a Népasztal vízproblémája. Gondoskodni kellett azonban olyanokról, akik az állandó bombázás közepette, naponta 500-szor 25 literes tejeskannákban a szomszédos utcából a vizet a konyhába áthordják. Elképzelhető, hogy a 15 fokos hidegben és a sűrű bombazáporban, minden szállítási eszköz nélkül mit jelentett az állandó vízfordás.”



Ünneplők állják körül az újra használatba vett kutat a Kazinczy utcai mikve udvarán, az új női rituális fürdő felavatási ünnepségén (2004. június 11.)

„NINCS EURÓPÁBAN OLY MIKVÓ-ÉPÜLET”

A mikve nem csak pazar berendezésével tűnt ki. Ahogy az említett cikkekben¹³ is szerepelt: „Hozzáértők tanúsága szerint nincs Európában oly mikvó-épület, amilyent a budapesti orthodox hitközség most emelt.” Ez pedig nemcsak egy hangza-

tos kijelentés volt, hanem tény, amit megerősített a belzi Rebbe, *Áron Rokéách* rabbi (1880–1957) is, aki 1943-ban Magyarországra menekült Galíciából, és hosszabb időn át Budapesten tartózkodott. Feljegyzések szerint úgy vélte, hogy még soha nem látott ilyen szép mikvét¹⁴.

¹ *Zsidó újság*, 1930. szeptember 22. 14. oldal; ² *Egység*, 112. szám 16–17. oldal; ³ *Kán Szófer* 132. és 136. levél; ⁴ Dombi Gábor információja alapján; ⁵ *Zsidó újság*, 1925. október 16. 15. oldal; 1927. január 7. 15. oldal; ⁶ Lásd *Egység* 113. szám 17. oldal; ⁷ 1925. szeptember 18. 6. oldal; ⁸ *Zsidó újság*, 1928. július 23. 10. oldal; ⁹ 1930. augusztus 22. 2. oldal; ¹⁰ *Uo.*, 1930. augusztus 29. 9. oldal; ¹¹ Lásd fent a 9. lábjegyzetet; ¹² 14. oldal; ¹³ Lásd fent a 9. lábjegyzetet; ¹⁴ *Méros curim* 172. oldal; *Misnájot Táhárát Jom Tov* 5. kötet 59. oldal; ¹⁵ Lásd fent a 9. lábjegyzetet. ¹⁶ Ordentlich Dávid Cvi rabbi: *Hánevászterotáni*, 5778. elul 6. 12. oldal végén; Esther Shulamis (Steif) Bleier: *The Life and Times of Rabbi Yonason Steif* 36. oldal; ¹⁷ Részletesen a sorozat következő részében térünk ki erre; ¹⁸ *A pesti gettó csodálatos megmenekülésének hiteles története*, Budapest 2014, 183–184. oldal. Randolph L. Braham: *A népbirtás politikája*, Budapest 2015, 2. kötet 1128. oldal leírásában javításra szorul a kicsit pontatlan leírás: „... a vizet... a gettóban lévő rituális fürdőket tápláló természetes kutakból (Kazinczy utca 16.)...”; ¹⁹ Maurice Löwinger: *Miracle in the Ashes*, 1999, 106. oldal.



KÓSER-E A(ZINDIAI) PARÓKA?

A zsidó történelem során felmerültek olyan kérdések és viták, melyek nagyobb nyilvánosságot kaptak és jobban megmaradtak az emberek emlékezetében, mint mások. Ilyen volt például a különleges körülmények között, rabbik által kiadott válólevelek kérdése, Jááákov Emden rabbi eszmefuttatása egy szív nélküli csirkével kapcsolatban vagy a Manhattanben kialakított éruv ügye, mely rengeteg embert érintett. (Sábátkor nem cipelhetünk semmit közterületen, ám ha kialakítunk egy közös területet, éruvot, akkor megengedett. A manhattani éruv ügye azonban már a kezdetektől fogva problémás volt, mert kérdéses, hogy egy olyan forgalmas várost át lehet-e alakítani közös területté az éruv segítségével.) Az egyik legnagyobb port felvert vita, melyre még sokáig fogunk emlékezni, véleményem szerint a parókákkal kapcsolatos. HURWITZ SHOLOM RABBI ÍRÁSA

KÉPEK: YAFFA WIGS

A PARÓKA TÖRTÉNETE

A házasság kötelesek eltakarni a hajukat, mert a fedetlen haj egyfajta meztelenségnek számít. Csak olyan személy társaságában mondhatunk áldást vagy idézhetünk a Tórából, aki a megfelelő módon fel van öltözve. Egy házasság nőnél ez a befedett haj is jelenti. A zsidó vallás jog megengedi, hogy egy nő parókát hordjon, még akkor is, ha a paróka emberi hajból készült. Még abban az esetben is, ha a paróka a saját, levágott hajából készült.

Vannak olyan vélemények is, melyek teljességgel megtiltják a paróka viselését (többek között a cányi Rebbe, a *Divré Chájim* vélekedik így), de nem ez az általánosan elfogadott szabály. Természetesen el lehet fogadni ezt a szigorítást, és tulajdon-

képpen számos magyar gyökerű hászid közösségben ez a hagyomány él, de azt nem mondhatjuk, hogy ez lenne a törvény.

Ennek megfelelően sok ortodox zsidó asszony visel parókát. Nemcsak szintetikus anyagból készültet, hanem olyat is, melynek emberi haj az anyaga, mely gyakran szebb, mint a valódi haj. Egyszer előfordult a Teleki téri zsinagógában, hogy az egyik vendég megjegyezte a rebbecenről: bizonyára nem túl vallásos, hiszen nem takarja el a haját. Amikor megtudta, hogy valójában eltakarja, ám egy parókával, a vendég nem akarta elhinni. Ekkor felajánlották neki, hogy húzogassa csak meg, meglátja, hogy parókáról van szó, de nagy megkönnyebbülésemre erre nem vállalkozott. Annyi



bizonyos, hogy a rebbecen parókája annyira élethű volt, hogy egy kívülálló számára úgy tűnt, mintha nem viselne semmit.

A TELJESEN VALÓSÁGHŰ PARÓKÁKRÓL

Ha vannak olyan parókák, melyek gyakorlatilag megkülönböztethetetlenek a valódi hajtól, és még szebbek is annál, akkor vajon miért engedélyezett a viselésük? A szemérmesség nyilván feltételezi a szépség elrejtését, és ez az oka a haj eltakarásának. Ha ez így van, akkor miért nem tilos a paróka hordása?

Ez akkor lenne igaz, ha az aszszonyok hajának eltakarását annak szépsége miatt írják elő a szemérmesség törvényei. Mi nem hiszünk abban, hogy a szépség valami alávaló dolog lenne, sőt: a szépség isteni ajándék, és a zsidó hagyomány a nőket és a férfiakat egyaránt arra ösztönzi, hogy igényesek legyenek a megjelenésükkel kapcsolatban és ügyeljenek a kellemes kinézetre. Ha a haj eltakarásának szabálya mögött az állna, hogy az csökkentse a nők szépségét, akkor a paróka valóban problematikus lenne, azonban nem erről van szó. A házasság nője intim testrésznek számít, így, ha nincs elfedve, az egyfajta meztelenségnek minősül, amit a Tóra tilt. Ha egy nő nem a saját haját viseli vagy parókaként hordja a saját, levágott haját, akkor mindez nem érvényes és hordhatja, függetlenül annak szépségétől.

Van azonban egy fogalom a zsidó jogban, mely problémát jelenthet, a *márit ájin*, melyet talán hamis látszatnak lehetne lefordítani. Ez azt jelenti, hogy tilos olyat tennünk, melyről mások azt gondolhatják, hogy egy tilalmat hágnak át vele. Vajon egy teljesen valóságos paróka viselése nem esik ebbe a kategóriába?

Moshe Feinstein rabbi véleménye szerint nem, mert bár a parókát össze lehet tévesztetni a valódi hajjal, a legtöbb ember tudja, hogy parókaról van szó. Azzal támasztja még alá véleményét, hogy sem a Talmud korában, sem az azt követő időszakban nem tiltották meg a rabbik

a paróka viselést, és felesleges lenne új tilalmat kreálni.

Napjainkban a legtöbb emberi haját Indiából importálják, ahol egy hindu templomi szertartás során vágják le a nők haját. A ceremónia vallási jelentőséget hordoz a résztvevők számára, így a zsidó jog is foglalkozik vele.



A hajvágási szertartás:

Mivel a hinduizmussal kapcsolatban meglehetősen hiányos a tudásom, Google rabbihoz fordultam tanácsért, és a következő választ kaptam:

A legenda:

„Egy szép napon Niladhri alvás közben talált rá Perumálra a Niladhri hegységben (mely egyike a hét hegynek). Elkezdte csodálni Perumál szépségét, ám egy szellő felfedte egy kopasz foltot Perumál fején. Erre az istennő kitépte a saját haját, hogy azt Perumál fejére helyezze, s így tökéletessé tegye szépségét.”

Egy másik, hasonló legenda Venkateszvara istenségről szól, akinek a Mundana, azaz a levágott haj volt a kedvenc áldozata. Egyszer Nila, az istenség egyik híve felajánlotta számára a haját. Amikor az istenség véletlenül elvesztette azt, Nila elvesztette szépségét. Venkateszvara ekkor megígérte, hogy kártalanítja őt azzal, hogy elkéri híve haját. Így vált a mundana az istenség kedvelt felajánlásává.

A legenda szerint a haj felajánlása közben meg kell hajolni az isten-

ség szobra előtt. Gyakran a hajjal együtt a bajusz szőrét is felajánlják. Ezzel válik teljessé a felajánlás. Ezt követően megjelennek az istenség szentélyében, hogy megmutassák: valóban megtették a felajánlást.

A fenti történetek alapján úgy tűnik, hogy a haját egy hindu istennek ajánlják fel.

A SZERTARTÁS HELYSZÍNE

A ceremóniát a templomon kívül tartják, ahol a haját egy nagy fémkonténerbe dobják, mely olyan, mint egy nagy, fémből készült szeméttároló. A konténer oldalán a következő felirat olvasható: „Emberi haj lerakóhelye ... Venkateszvara istennek.” A haját eladják, a befolyt összeg pedig a templomot illeti.

A ZSIDÓ JOG ÁLLÁSPONTJA

A judaizmus monoteista vallás, így a pogányság vagy többistenhit minden formája tilalmas a zsidók számára. A hinduizmus ebbe a tilalmas kategóriába esik. A többistenhit tilalma olyan súlyosan esik latba a zsidó vallásban, hogy azon három dolog közé tartozik, melynek elkerülése érdekében a mártírhalált is vállalni kell.

Ezen felül hasznot sem lehet húzni egy pogány szertartás során használt tárgyól vagy áldozati felajánlásból. Ráadásul, amíg egy nem kóser dolog semmisnek tekinthető, ha véletlenül kóser dolgok közé keveredett (étel esetében általában



ehhez az szükséges, hogy egy a hatvanhoz legyen a nem kóser és a kóser összetevők aránya), addig egy bálványimádáshoz használt tárgy esetében nincs lehetőség a semmissé tételre.

EGY BÁLVÁNY ELUTASÍTÁSA

A Talmud *Ávodá Zará* traktátusában olvashatjuk, hogy ha egy bálványimádó személy megtagadja bálványát azzal, hogy levág belőle egy darabot, akkor a szobor elveszti bálvány státuszát, és fel lehet használni. Ez nem vonatkozik a bálványnak felajánlott áldozati tárgyra.

Térjünk vissza az eredeti kérdésünkhöz. Először is idézzük fel: a zsidó jog megengedi a paróka viselését, és így asszonyok ezrei hordanak emberi hajból készült, gyönyörű parókat. Az utóbbi időben készült parókák egy részét olyan hajból készítették, melyet hindu szertartás során ajánlottak fel egy bálványnak.

Itt felmerül egy kérdés: Az igaz, hogy a paróka viselés összhangban áll a szemérmességet és kellemes küllemet előíró zsidó törvényekkel, de vajon felülírhatja-e a bálványimádó szertartáson felajánlott áldozatból való hasznosítás tilalmát?

Ezt a kérdést húsz évvel ezelőtt feltették Moshe Feinstein rabbinak, aki, miután megvizsgálta a

körülményeket, úgy döntött, hogy megengedhető még az indiai hajfelajánló szertartásból származó paróka viselése is. Ezen felül Sálom Eljásiv rabbi, az izraeli litván-ortodox közösség legnagyobb szellemi vezetője hosszú fejtegetésben adott engedélyt a parókák viselésére.

A fentiekből úgy tűnik, hogy az ilyen parókák viselése tiltott. Mi lehet az oka annak, hogy ezek a neves haredi rabbik mégis engedélyezték?

Térjünk vissza a pogány szertartásokon használt áldozati tárgyak ügyére. Meiri, a híres kommentátor szerint csak akkor lehet valamit áldozati tárgynak tekinteni, ha azt a *Bét Hámikdászban*, a jeruzsálemi szentélyben végzet áldozatokhoz hasonló módon mutatták be.

Náchmánidész, Mose ben Náchmán rabbi olyan gyertyákról ír, melyekkel egy bálványszobrot díszítettek, és azon a véleményen van, hogy ha még nem gyújtották meg azokat a szobor előtt, akkor használatuk megengedett. Különbséget tesz a gyertya és maga a bálvány között, illetve egy olyan tárgy között, melyet valóban bálványimádáshoz használtak.

A gyertyákat továbbá nem a templomon belül használták, és, bár szoktak gyertyát gyújtani a templomon belül is, a még fel nem használt

gyertyák nem számítanak áldozati tárgynak, legfeljebb egy bálvány díszének. Van azonban a vallási szertartásoknak egy bizonyos csoportja, mely akkor is tilalmas lenne, ha nem a bálványszobor előtt végeznék azokat. Ide tartozik pl. az áldozati állat levágása, illatáldozat vagy leborulás.

Ez a felfogás köszön vissza a Sulchán Áruach törvénykódexben (*Jore Deá* 139:3): „Egy bálványszobrot és díszeit semmissé lehet tenni, de egy áldozati tárgyat nem. Mi számít díszítésnek és mi számít áldozati tárgynak? Egy dísz lehet a szobor előtt meggyújtott gyertya vagy a szoborra tett ruha. Áldozati tárgy mindaz, amit a jeruzsálemi szentély oltárán is elhelyeztek, mint a különböző ételféleségek, zsíros húsok, ha azokat felajánlás céljából helyezték a bálvány elé. Ezek mind tilalmasak. Azonban azok a dolgok, melyekből a szentélyben nem hoztak áldozatot, nem tiltottak mindaddig, amíg nem vágta le vagy nem hintették a vérét a bálványnak való áldozat céljából.”

A *Sách* nevű kommentátor megemlíti, hogy a Maimonidész, Mose ben Májmon szigorúbb véleményen volt, és úgy vélte, hogy minden, bálvány elé helyezett tárgy tiltott, még akkor is, ha nem használták áldozati szertartás keretében.

Most már érthető, hogy mi állt az indiai parókat engedélyező rabbik döntésének hátterében.

Mivel a haját nem a templomban, a bálvány jelenlétében vágják le, és nem áldozták fel a fent említett módok egyikén sem, nem tekinthetjük áldozati tárgynak.

A HAJVÁGÁSI SZERTARTÁS HINDU MOTÍVUMAI

Az a kérdés még függőben van, hogy a haját vajon áldozatnak szánták-e. Egyes vélemények szerint a hajvágás mindössze előkészület az istenséggel való találkozásra. Ez hasonló a bibliai lepráságban szenvedő ember (mecorá) hajvágásához. A hinduizmus szakértői szerint az istenségnek felajánlott ajándék nem maga a haj, hanem az, hogy a hívók a szépségükből áldoznak a számára. A levágott hajjal a szépségükből is veszítenek, és ez az áldozatuk. Ezzel válnak méltónak arra, hogy az istenség fogadja őket a templomban.

A következő indokokkal lehet ezt alátámasztani:

- A hajvágás nem a bálvány jelenlétében történik.
- A haját – mindenféle ceremónia nélkül – szemégyűjtőbe dobják.
- Nem mondanak imát a hajvágás közben.

- A haj a tisztátalanság szimbóluma.

- A haj hiánya megalázkodásnak és a szépség feláldozásának számít.

EGY FRISSÍTÉS

Úgy tűnik tehát, minden rendben van. Ha azonban tényleg ez lenne a helyzet, ez a cikk meg sem született volna. Semmi sem alkalmasabb arra, hogy írásra inspiráljon, mint egy jó kis vita! Mintegy 15 évvel ezelőtt Eljásiv rabbi mégis megtiltotta az indiai parókat használatát. Az a rabbi, aki korábban engedélyezte, néhány évvel később megtiltotta.

Mi változott? Az új álláspont kialakulása körüli részletek egy kicsit homályosak. A londoni Dunner rabbi elutazott Indiába, hogy megvizsgálja az ügyet. Megkérdezte a szertartás résztvevőit, hogy mit miért tesznek. Arra jutott, hogy a haj maga az áldozati tárgy és a hívók számára a hajvágás vallásos ceremóniának számít. Eszerint a levágott haj tilalmas a számunkra, mint minden más, bálványnak feláldozott dolog.

Miután Dunner rabbi beszámolt minderről Eljásiv rabbinak, ő új döntést hozott. Amikor először vizsgálta az ügyet, még azon a véleményen volt, hogy a haj levágásával csak felkészülnek a templomba való belépésre, de Dunner rabbi beszá-

molója után már úgy vélte, hogy a haj valódi áldozati tárgy.

Eljásiv rabbi azonban sohasem publikált olyan reszponzumot, melyben kifejtette volna, hogy miért tiltott meg valamit, melynek kapcsán korábban az összes körülményt figyelembe véve ítélezett megengedően.

Vannak, akik úgy vélik, hogy a szigorúbb álláspont az átlagember felfogásán alapszik. A szakértők szerint nem a hajvágási szertartás a valódi áldozathozatal, a hívek a saját szépségükből adóznak a bálványnak, ahogyan azt feljebb kifejtettük. Az átlagember azonban nem vallástudós, így nincs tisztában a ceremónia valódi jelentésével. Számára a haját levágó és konténerbe dobó hívó áldozatot mutat be, még akkor is, ha a hindu papok ezt cáfolják.

E felfogásnak azonban ellentmond, hogy az indiai kultúrában a haj tisztátalannak számít, ráadásul a szertartás alatt nincsenek jelen papok, és imát sem mondanak. Ezen felül az a tény, hogy a hajvágás a templomon kívül történik, még a laikusok számára is egyértelművé teszi, hogy nem áldozatról van szó.

Végezetül már csak egy kérdés maradt nyitva: indiai parókat vegyünk vagy sem?



MILYEN NYELVEN BESZÉLTEK ERZSÉBETVÁROSBAN?

KÖNYVBEMUTATÓ A VII. KERÜLETI ZSIDÓ NEGYEDRŐL

December közepén először került a boltokba az a kiadvány, amely egyszer már öt évvel ezelőtt nagy sikerrel megjelent. Igaz, a VII. kerületi önkormányzat és az Óvás! Egyesület közös várostörténeti könyvéhez akkor még csak kevesebben juthattak hozzá. Az Ami látható, és ami láthatatlan – Erzsébetváros zsidó öröksége című könyv most kerül csak piaci forgalomba – a zsidó.com a bemutatón járt. WALLENSTEIN RÓBERT ÍRÁSA

A KÖNYVBEMUTATÓ

Különleges könyvről lehet szó – ezt szögezzük le már az elején. Olyan városvezetőt én még nem láttam, aki csöndben és visszahúzódóan ül 30 percet a könyvet laudáló professzor asszony és a rendezvénynek otthont adó Zsidó Történeti Tár házigazdája között, mindezt úgy a rivaldafényben, hogy előtte még be sem mutatják... Ráadásul a rövidnek éppenséggel nem nevezhető bemutatót követően maga is szívélyesen falatozott trécselés közben az ízes flódniból a meghívott vendégek társaságában.

A könyvet felelős kiadóként jegyző *Vattamány Zsolt* méltatásában már nem volt visszafogott: „Az önkormányzat általában azért támogat várostörténeti kutatásokat, mert szeretnénk a kerület szellemiségét és identitását megőrizni. Ehhez eddig számos remek munkát tudtunk segíteni, de megvallom, szívemnek eddig ez a legkedvesebb alkotás. Történészként mondhatom, hogy a csapat összes tagjának munkájából érződik a szeretetteljes, precíz gondosság. Köszönjük ezt nekik”. A polgármester felelevenítve, hogy öt évvel ezelőtt még nem tudhatták, hogy mennyien lesznek kíváncsiak a kiadványra, de a gyorsan elkapkodott repi-példányok után egyértelműen fogalmazódott meg az igény az újratyomatásra.

MI VÁLTOZOTT AZ ÚJ KIADÁSBAN?

Perczel Anna, a kötet egyik szerzője és az Óvás! Egyesület képviselője a bemutató előtt a zsidó.com munkatársának arról beszélt, hogy a most 1500 példányban megjelenő



Perczel Anna

könyvet még pontosabbra sikerült szerkeszteniük. „Kijavítottuk a hibáinkat, ugyanakkor frissítettük ismereteinket, sőt újabb részek is kerültek a gyűjteménybe a kiegészített fejezetekben.” A szerző felidézte a 2013-as első részt megelőző meglepettségét. „Egyesületünk sorozatos tüntetéseivel, a kerületben hangos sajtóvisszhanggal kísért örökségvédelmi akcióinkkal sokáig nem voltunk különösebben baráti viszonyban a VII. kerület vezetésével. Nagyon érdekesnek találtuk azt a felkérést, ami ennek a kiadványnak az elkészítése kapcsán érkezett tőlük. Jó volt felismernünk, hogy közös a cél – az értékek fenntartása és bemutatása” – mondta Perczel Anna.

ERZSÉBETVÁROS ÉS A ZSIDÓK

A több mint 200 oldalas, fotókkal illusztrált tematikus fejezetekben az erzsébetvárosi zsidóság történetét, vallási, oktatási, szociális, kulturális, kereskedői és iparos életét mutatják be. „Feltett szándék volt érzékeltetni a zsidóság szerepét, hozzájárulását a városrészt nagyvárossá, majd világvárossá válásához, bemutatni fotókkal is, amit létrehozott, mindazt, ami ebből látható, felhívva a figyelmet arra is, ami már nem látható” – fogalmazott a könyvet bemutató Szívós Erika, az ELTE BTK tanszékvezető egyetemi docense, aki szerint ez a könyv a budapesti zsidóság archiválásának egyik meghatározó példájává válhat. Komoróczy Géza *Zsidó Budapest*, és Perczel Anna, *Védetlen örökség* című munkájuk után ez a kötet méltón szerepelhet a kánonban. A professzor asszony mint a jövő történészeit is képző pedagógus megjegyezte: „Örömteli olyan szakmai munkával találkozni, amely nemcsak hiteles, alapos, de szórakoztatóan olvasmányos is. Mint tudjuk, ez sajnos nem mindig van így. Kétségtelen, hogy a diákjainknak melyik típusú könyvet javaslom majd”.

Szívós Erika hozzátette: hangsúlyosnak érzi azt a szándékot, amelyvel a szerzők fontosnak tartották kiemelni az emlékezés jelentőségét,

bemutatni a vészkorszakot felidézõ, az áldozatok és védõik elõtt tisztelgõ emlékhelyeket, emellett természetesen kiemelten a zsinagógák és a város arculatában jelentõs szerepet játszó épületeit. Mint a laudációban rámutatott, ez a kiadvány számos olyan tartalmi és formai elemmel bír, amely a téma iránt csak most kíváncsiságot mutatók számára is remek bemutatkozó kapocs lehet majd.

AZ ALKOTÓKRÓL

Az ELTE docense részletesen és tisztelettel egyenként méltatta a kötet alkotóinak munkásságát. A teljesség igénye nélkül a szakág doyenje, *Komoróczy Géza* bevezetõ tanulmányát ragyogó megalapozottságnak, jó alapnak nevezte, *Szegõ Dóra* munkájáról mint hiteles képzeletbeli imaházak túravezetésérõl szólt, *Toronyi Zsuzsannánál* azt a kedves bennfentességet emelte ki, amelyben ott a kísérlet arra, hogy elemezze, miként lehet a laikus tömegnek felé még nyitottabbá tenni ezt a témát. Erre ad látványos és ingerlékeny adalékot még *Götz Eszter* moziváros tematikájú dolgozata, valamint a jelenlevõk nagy kedvence, *Konrád Miklós* fejezete, amelyben a történész-kutató a mai „buli-negyed” archaikus változatáról számol be. Alighanem mi sem tévedünk nagyot azzal, ha kijelentjük – az orfeumok és egyéb mulatók, hírhedtebb lebukoj békebeli históriája a kötet legnépszerűbb fejezete lehet.



„A mindig dinamikus Király utca és környékének lüktetése, sokszínűsége eleve adta Pest e különleges kerületének vonzerejét. Ahogy most is sokan sokféle nyelvet beszélnek arrafelé, így volt ez a polgárosodás korában is. Jiddis, német, magyar, szerb, görög, szlovák, román... Az ember csak kapkodhatta a fejét, ha mindenképpen akarta tudni, mit is beszélnek körülötte. Adott ez a kevertség mindenféle misztikumot is... Külváros volt ez, hiszen a városfal túlsó oldalán volt, naná, hogy voltak ott legendás kuplerájok is” – mondta a zsidó.com-nak Komoróczy Géza professzor. Szerinte ez a könyv sokat nem fog változtatni a mai magyar társadalom szellemiségén, így a nemrégiben megjelent nemzetközi tanulmány – amely többek között a magyarok zsidósággal kapcsolatos minimális ismeretét emelte ki – a közeljövőben sem fog más végeredményt hozni. Ezzel együtt az érdeklődõ közönségnek igen is tartogathat meglepetéseket

ez a kötet – hangsúlyozta a professzor.

NAPJAINK ERZSÉBETVÁROSA

A kötet szerkesztõi az utolsó fejezetekben a régi pesti zsidó negyedben zajló óriási társadalmi és kulturális változásokat igyekeztek érzékelteni, elgondolkozva a folyamatok irányán, távlati lehetőségein. Mégis milyen lehetőséget és kihívást kínál a kerület a városrész vezetője szerint? – tettem fel a kérdést – két flódnál között – Vattamány polgármesternek. „Vannak terveink arra vonatkozóan, hogy továbbra is szerethető és unikális identitást tudjunk fenntartani a kerület lakóinak és látogatóinak részére. Például a Klauzál térre van egy rendezési elképzelésünk, amely az autósoknak átmenetileg nem biztos hogy tetszeni fog, de növeli majd a terület értékét. Egyértelmű, hogy a turizmus jellegének dinamikus változásai jelentik számunkra most a legnagyobb kihívást” – tette hozzá Vattamány Zsolt, aki szerint 5-15 éven belül olyan radikális arculatváltás – a múltó divatú romkocsmák helyén luxus szállodák elit közönsége – lesz majd a kerületben, amely ismét csak bizonyítani fogja Budapest legváltozékonyabb részének legitimitását.

A decemberben megjelent *Ami látható, és ami láthatatlan – Erzsébetváros zsidó öröksége* című könyv színes fotóit Fejér Martin és Jávör István, az ÓVÁS! tagjai és Lábass Endre készítették. A kötet szerkesztője Török Gyöngyvér, tervezője Romvári János. A zsinagógákról, az oktatásról és az egyleti életről szóló fejezeteket Bányai Viktória lektorálta.





MUSZLIM-ZSIDÓ ÖSSZEFOGÁS A KÓSER VÁGÁSÉRT BELGIUMBAN?

Kompromisszumról, lobbitechnikákról, antiszemitizmusról és a TEV (Tett és Védelem Alapítvány) brüsszeli esélyeiről is beszélgettünk az Európai Zsidó Szövetség (European Jewish Association – EJA) elnökével – interjú Menachem Margolin izraeli származású, Brüsszelben szolgáló rabbival.

WALLENSTEIN RÓBERT ÍRÁSA

– Szervezetének egyik öndefiníciója szerint az EJA „Európa zsidó aktivitásának központja”. Mire is utal ez pontosan? Azon túl, hogy aligha Európa önbizalomhiányos zsidóinak egylete lenne.

– Én azt vallom, hogy minél több szervezet képviseli azokat az alapérdekeket, amelyeket mi – így az antiszemitizmus elleni küzdelem, Izraelt gyalázók elleni fellépés, a zsidó identitás megerősítése, zsidó tevékenységek terjesztése a kontinensen, szóval Európában a zsidó érdekek védelme – annál jobb az európai zsidóknak. Tudtommal jelenleg egy hozzánk mérhető másik európai szervezet működik. Mi nyitottak vagyunk minden szervezetre, olyan platform vagyunk, amelyik keresi a kooperációt. Elsősorban az oktatás, vallási – és biztonságunkat szavatoló jogokért lobbizunk. Bár hivatalosan csak pár éve működünk, hosszú előkészítő munkálatoknak is köszönhetően, mára már természetesnek mondható, hogy magas rangú uniós politikusokkal közösen – az Európai Parlament épületében – ünnepelhetjük legnagyobb ünnepeinket. Mairead McGuinness, a

vendéglátó szervezet alelnöke volt a legutóbbi fővédnökünk és házigazdánk.

– Közösségi médiájuk is azt sugallja, sokat nem tétlenkednek a kapcsolatfejlesztéseikkel. Az elmúlt két napban három állam – Németország, Izland és Magyarország – politikai képviselőivel is tárgyalásokat folytattak. Mindez miért lehet érdekes a magyar zsidóknak?

– Remélem, ez nem csak a magyar, de minden más Európában élő zsidó számára egyaránt fontos és érdekes tény. Munkatársaink ma több száz partnerszervezettel együttműködve, több százezer ember érdekeit képviselik. Tavaly novemberi kongresszusunkon vendégeink, vagy 200 támogató és aktív ügyvivő hallhatta a missziókat. A résztvevők többsége hazájában befolyásos, tekintélyes ember, erős politikai és szociális hálóval. Ami a napokban is zajló – nemzeti politikusokkal folytatott – egyeztetéseket illeti: tavalyi kongresszusunkon előterjesztettük ún. Red Line–stratégiánkat próbáljuk részleteiben kifejteni a Brüsszelbe delegált nagykövetekkel és egyéb



NÉVJEGY
MENACHEM MARGOLIN

- **FOGLALKOZÁSA:** A European Jewish Association and the Rabbinical Centre of Europe elnöke
- **CSALÁD:** házas, 5 gyermek édesapja

döntéshozókkal. Most erre az öt pontból álló direktívára fókuszáljuk legtöbb energiánkat.

– **Mi is pontosan ez a Red Line? Elsőre vészhelyzetre utaló segélyvonal jut eszembe.**

– A vészhelyzet stimmel, sajnos... Ezek a szervezetünk iránymutatói annak érdekében, hogy a jelenlegi feszült és barátságtalan, sok esetben kimondottan veszélyes európai zsidó létezésformát orvosolják. Követeljük, hogy 1, minden politikai párt fogadja el az IHRA antiszemitizmus definícióját. 2, Vállaljanak kötelezettséget arra, hogy kivetik maguk közül azt a társukat, aki ezzel szembemenve antiszemita megnyilvánulásra ragadtatja el magát. 3, Jelöljenek ki minden uniós országban egy antiszemitizmus-ügyi kormánybiztost. 4, Minden párt írjon alá egyértelmű egyetértési határozatot arról, hogy elismeri, az Izrael elleni gazdasági és morális bojkott (BDS) alapvetően nem más, mint az antiszemitizmus egyik formája. Végezetül pedig 5, azt akarjuk, hogy minden párt között legyen konszenzus arról, hogy a tagállamokban elfogadják a vallás és annak megélését jelentő mindenhol és mindenkor gyakorlást.

– **Tavaly nem rejtette véka alá, mennyire megalapozottnak gondolja egy ilyen Red Line lefektetését. Egy beszéde szerint ma Európa egésze vesztesre áll az antiszemitizmus elleni harcban, amelyből Ön arra következtet, hogy a zsidó polgárok biztonsága is veszélyben forog. Sőt, azt is mondta, hogy az idei európai parlamenti választás tétje szinte sosem volt ennyire nagy az Európában gondolkodó zsidóság számára. Ennyire komoly a helyzet?**

– Én egy mozgólépcsőre emlékeztető példával ábrázolnám tapasztalatunkat: lefelé halad ez a lépcső, nekünk meg ahhoz, hogy ne süllyedjünk a mélybe, állandóan ellentétes irányba, felfelé kell lépkednünk. Ez cseppet sem ideális állapot. Közös felelősség, hogy ide jutottunk. Azért vagyok hangosabb a szokásosnál, mert értem a politikusok nézőpontját: ők elsősorban a szavazóikat akarják megnyerni,

BETILTOTTÁK A KÓSER VÁGÁST FLANDRIÁBAN

Belgium északi tartományában, Flandriában 2019 beköszöntével minden vágóhídra kiterjesztették a vágás előtti kábítás kötelezettségét.

Mivel a háláchá, a zsidó vallásjog törvényei ezt tiltják, idén már nem vághatnak állatot a kóseriség szabályait betartva ezen a vidéken. A szabályozás nehéz helyzetbe hozza a helyi, jelentős részben szigorúan vallásos életet élő zsidó közösséget és egyben az egész európai kóser élelmiszerpiacot is, mert eddig számos európai zsidó közösség a belga kóser vágóhidakról rendelte a húst.

A kábítás nélküli vágás tilalmáról már 2017 első felében szavazott a flamand parlament és hasonló rendeletet hoztak a vallon törvényhozásban is. A politikusok arra hivatkoztak, hogy a kábítás nélküli vágás felesleges szenvedést okoz az állatoknak. A kóser vágás szakértői ezt elutasítják, sőt humánusabbnak tartják a zsidó hagyományt követő eljárást, mind a modern, ipari húsfeldolgozás gépesített módszereit.

Pinchas Goldschmidt rabbi, az Európai Rabbik Konferenciája szervezet elnöke nehezményezte, hogy a törvény életbe lépése után Belgium két fő zsidó központja, Antwerpen és Brüsszel, kóser hús nélkül maradhat. „Ma van az utolsó nap, amikor kóser marhahúst és baromfit állíthatnak elő Belgiumban. Szomorú nap ez az európai zsidók és egyben az európai vallásszabadság számára” – mondta a rabbi december 31-én.

Belgiumban 40 000 zsidó él, a közösség fele Flandriában, elsősorban Antwerpenben, mely népes ortodox közösség otthona. Brüsszelben és környékén 20 00 zsidó él, Vallóniában csak néhány száz.

Hasonló tilalom bevezetését fontolgatják számos további európai államban, köztük Ausztriában, Lengyelországban, Svájcban és Hollandiában is. A kóser vágás már tilos Svédországban, Dániában, Finnországban és Szlovéniában.

rövid távon gondolkodnak, meg akarnak felelni a választóknak. Amikor már tarthatatlan a helyzet, akkor persze vészhelyzeteket kezelnek. Ez olyan tipikus politikusi kontextus. Mi nem akarunk lecsúszni a mozgólépcsőn a káosz bugarába. A napnál világosabb, hogy a helyzet fokozódik. Amit tehetünk az az, hogy minél nagyobb nyomást helyezünk a döntéshozókra, lehetőleg minél hamarabb – különösen a választás miatt. Úgy érezzük, hogy van esélyünk, bár nem vagyunk naivak. A mi feladatunk, hogy a Red Line-t elfogadják, és az hosszú távon jobban szavatolja az érdekeinket.

– **A mai beszélgetésünk egyik apropója, hogy Belgiumban a népképviselők döntése értelmében hamarosan megszűnik az állatok kóser vágása. El tudja képzelni, hogy ez ellen zsidók és – a statisztikai felmérések szerint őket egyre gyakrabban antiszemitizmussal inzultáló – muszlimok – akiket**

a halal étkezési szokásuk miatt szintén érint a betiltás – egy platformon, közösen fognak fellépni vallási jogaikért?

– Most úgy tűnik, hogy ez egy hasznos lehetőség lehetne, ha nem késünk volna le erről. Jelenleg az ügyet az alkotmánybíróság mentheti meg egyedül. Tudtommal a bíróságot közös csoportok keresték meg nem olyan rég, vagyis igenis működik kooperáció a muszlim közösségekkel is ez ügyben.

– **Önéletrajzában feltünteti, hogy New Yorkban tanult, azt viszont elhallgatta, hogy Budapesten is járt egy jesivába. Milyen emlékei, tapasztalatai voltak Magyarországról?**

– Ha Budapestre gondolok, automatikusan mosoly ül ki az arcomra. Az a 14 hónap, amit ott tölthettem 15 évvel ezelőtt, kitörölhetetlen emlék. Nagyon jó volt ott tanulni és átérezni a közösség vezetőinek és tagjainak elkötelezettségét, támo-

gatását. Inspiráló légkörben sokat tanultam és külön kiemelném, hogy folyamatosan biztonságban éreztem magam. Ez szerencsére, úgy tudom, ma sem változott ott.

– Ami viszont markánsan más lett ezalatt a 15 év alatt, az a magyar zsidó közösségek közötti viharos viszonyrendszer. Maga szerint ez mennyire ad muníciót az antiszemitáknak?

– Számomra buta vita ez a két nagyobb szervezet között. Nézeteltérések és szócsaták mindenhol és mindenkinél vannak. Nem értem, hogy mi szükség vádaskodásokra. Azt kell megnézni, hogy ki és miképp fejlődik és hogy ki és mivel tudja a saját közösségét szolgálni. Bárki láthatja, hogy a vádaskodó felek közül melyik az, amelyik folyamatosan fejlődik és melyik az, amelyik kevésbé. Helye van mindenhol több szervezetnek és több irányzatnak. Magyarországon kívülről úgy tűnik, két szemben álló irány van. Máshol százával vannak egymással rivalizáló közösségek. Miért és kinek baj ez?! A verseny jó a piacnak, ebbe nem kellene belevinni személyeskedő és uszító, különben irigységről árulkodó elemeket. Ott, ahol 100 000 zsidó él, mindig van helye a vitáknak. A kormányközelséget felvető kérdésekre azt tudom mondani, hogy ez minden vezető felelőssége. A jövőről stratégiaileg gondolkodó, közösség érdekeit a személyes érdekek fölé helyező álláspont a helyes. Ez szolgálhatja fejlődését. Szervezetünk szerint egy stabil zsidó közösség fennmaradásához öt alapelv szükséges. 1, Éreznie kell a mindenkori kormány elfogadását, befogadását és támogatását. 2, Szükséges az állami garanciavállalás a biztonságos létezéshez. 3, Legyen egyértelmű a kormányok Izrael melletti kiállása. 4, A vallás gyakorlásának tolerálása. 5, Kiszámítható és tervezhető anyagi támogatás a kormánytól. Ma nem minden európai országban működik mind az öt alapvetés, úgyhogy

tisztelettel ajánlom minden magyar zsidónak, hogy ne felejtse szem elől ezeket a pozitív dolgokat. Ez az érdeke minden közösségnek. Nem egy sportklubbal szövetkezünk, hanem a mindenkori kormánnyal, annak sajtóságos és nyilván sok esetben rövidtávon, a szavazóknak megfelelni akaró politikusaival.

– Mit gondol a legfrissebb EU-s és CNN-féle antiszemizmust kutató felmérésekről?

– Csak azok számára sokkoló ez a jelentés, akik nem a valóságban élnek. Hálás vagyok ezekért a híradásokért, mert nyilvánvalóan eljutott a tartalmi része a döntéshozókhoz is, nagyon remélem, mi is ezen dolgozunk, hogy ezzel komolyan is foglalkoznak majd. De alapvetően optimista vagyok és hiszem, hogy a velünk harcoló szövetségeseinkkel sikerül közelebb kerülnünk annak a feltételrendszernek a megteremtéséhez, amely egy egységesebb, békésebb és toleránsabb Európát jelent majd.

– Ezekből a felmérésekből különösen aggasztó jelenség az erőszakos, fenyegető és gyilkosságokig is fajuló agresszió fokozódása. Maga pár éve egy dániai tragédia kapcsán fegyverviselési engedélyt követelt zsidó intézmények védelméért. Meg is kapta a magáét rendesen... Életveszélyes fenyegetésekkel is zaklatták. Ön, vallási vezetőként és több gyermek apjaként, nem fél?

– Először is, én bízom Istenben. Tudom, hogy amit akartam, az a zsidóság számára jelenthetne nagyobb védelmet. Az más kérdés, hogy a sajtóban félremagyarázták szavaimat. Kellemetlen nyilván a tények eltorzításának hatására elmentámadásokat kapni saját zsidó szövetségeseimtől. Bár mostanában nem foglalkozom ennek a felvetésnek az előtérbe tolásával, amit én akkor gondoltam, azt most is vallom: ha a zsidó intézményeket védő biztonsági embereknek lenne jogi lehetősége fegyverviselési enge-

délyre, akkor talán a koppenhágai 2015-ös tragédia sem következett volna be. Belgiumban a mai napig felfoghatatlan számomra, hogy az, aki sportolás és vadászat miatt igényel fegyvert, megkaphatja az engedélyt, de közösségi védelemhez ez a lehetőség nem jár.

– Tuvia Tenenbom, nemzetközi hírrű oknyomozó író-újságíró Amerikában, Európában és a Közel-Kéleten is folytatott kutatásai mindig ugyanarra a konklúzióra jutnak: előbb-utóbb elkerülhetetlen a zsidóság üldöztetésének folytatása. Az Önök szervezete mit ajánl? Csomagoljunk vagy képesek az érdekeinkért harcoló szervezetek garanciát adni a baljós ítélet elkerülésére?

– Ismerem Tenenbom provokatív és cselekvésre készítő gondolatait. Ameddig az európai politikusok és kormányaik jól szolgálnak, nekünk folyamatosan arra kell őket serkenteni, hogy támogassák javaslatainkat. A Red Line is ilyen kísérlet. Nem lehet ölbe tett kézzel szemlélni az antiszemizmus különféle eszkárlódó formáját. Minden zsidó vezetőnek felelőssége saját kormányánál lobbiznia a saját tagjainak biztonsága érdekében.

– Ebben az évben egy magyar szervezet, a TEV is Brüsszelben nyit irodát. Nem titkoltan lobbitevékenységet is fognak folytatni az antiszemizmus és a gyűlöletbeszéd nemzetközi monitoringja mellett. Nem lesz önök között rivalizálás?

– Jól ismerem a TEV munkásságát. Nagyon fontos missziót folytatnak, olyan egyedi módszertant fejlesztettek ki, amely remek lehetőséget ad a közös munkára. Biztos vagyok abban, hogy a profi csapatukkal való kooperáció csak erősíteni fogja a fellépésünket a közös ügy érdekében. Hogy ez rivalizálást jelentene? Aligha. Különböző is, mint már korábban utaltam rá, kifejezetten jól tesz a piacnak a többszereplős környezet.



UJDONSÁG!

Csodaszép, pehelykönnyű, egyszerűen kezelhető divatos parókák elegáns hölgyek részére
Legnagyobb szakteljesítmény!

FRITSCH VENCEL

HAJMŰVÉSZETI MŰTERME — BPEST, DOROTTYA-U 1
GERBEAUD PALOTA — TELEFONSZÁM: 181-446

Ortodox (haj)divat Pesten...

AHOL A FŐVÁROSI VALLÁSOS NŐK SZÉPÜLTEK

A vallásos, házas nők egyik külső ismérve, hogy az esküvő után hajukat elfedik. Az elfedésnek különböző módjai léteznek, melyek közül az egyik legnépszerűbb a parókahordás. Parókából nagyon sokféle minőségű van, de ma már a legtöbbször megfelel a modern kor követelményeinek, viszont a századfordulón ez korántsem volt ilyen egyértelmű. Nehéz dolga volt hát az orthodox asszonyoknak a 20. század eleji Pesten, na de nem készlet vagy a minőség miatt, hanem az óriási választék ejtette gondolkozóba őket. Tekintsük hát meg, hogy hol és mit, de elsősorban milyen fejfedőt hordtak nagy- és dédanyáink. *CSEH VIKTOR ÍRÁSA*

PARÓKÁK A VASVÁRIBAN

A Vasvári Pál utcai Sász Hevra zsinagógával szemközt két parókaüzlet is létezett: egy kisebb, a 6. szám alatt egy lakásban volt, a nőknek a második emelet 21-es lakásba, Maszékhoz kellett csengetni, ahol a „legolcsóbb árban, nagyon szép” parókákat készítették.¹ A Vasvári 4. szám alatt volt az elegánsabb üzlet, Heisz Jenőnéé, mely az utcára nyílt, és a párizsi modellek szerint hullámosított hajból készítették a „vendégajat” és ugyanitt festést is vállaltak.²

PARÓKÁK AZ ORCZY-HÁZ HELYÉN

A pesti zsidó közösség ikonikus Orczy-háza, bár a zsinagógák felépülésével egyre inkább veszített központi szerepéből, mégis a le-

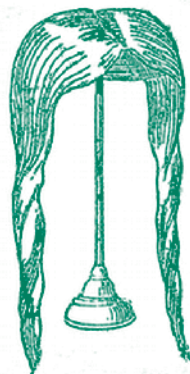
bontásáig megmaradt különleges szerepe és a városképből való eltűnése után egyes vállalkozásait továbbörökítette a pesti „új házba” (Madách-házak), így például 1938-

Blau Ignácné hajüzlet.

Budapest, VII. ker.,
Csányi ucca 4.

DIVATOS kivitelű
parókák minden ki-
vitelben meglepő
olcsó árakban készít
FÜRTÖK, COPFOK
SÁTLIK stb.

Az üzlet 64 év
óta áll fenn!



ban Visóné a Károly körút 25. féle-
meletén nyitotta meg üzletét, ahol
szakszerűen készített speciális haj-
pótlékokat, illetve a házasság előtt
álló lányoknak tartós hullámot vagy
éppen haját festett.³

PARÓKÁK SZÉLES KÍNÁLATBAN

Az egyik legrégebbi parókaüzlet
nem meglepő módon a VII. kerü-
letben, a klasszikus zsidónegyed-
ben volt, mégpedig Blau Ignácné
boltja, mely 1861-ben kezdte meg
működését a Csányi utca 4-ben.⁴

Szintén a negyedben, a Dob utca
27. szám alatt volt Beckert Hugó pa-
rókakészítő is, aki reklámja szerint
kizárólag „prima hullámos hajból”
készített parókákat, melyek fejhez
simuló hártavékony széllel voltak
ellátva.⁵



Szintúgy hullámos hajból készített „divatos, ízléses” parókákat a Váci utca 18. szám alatt Piechnik és Mechtl hajműhelye, akik hirdetésük szerint mérsékelt árral dolgoztak,⁶ pedig egy másik hirdetésük szerint filmkivitelű (!) parókákat készítettek.⁷

Az előbbi példán túl számos parókaszalon működött a negyeden kívül is. A Corso Mozi házában – ahol ma a Pesti Színház van –, a Váci utca 9. félemeletén volt Schadek Antal kozmetikai és női fodrász műterme, ahol szeplőket, pattanásokat és mindenféle szépséghibákat kezeltek a különböző speciális szépségápoló szerekkel, miközben állandósult a kvarcfényű hajfestés, nem mellékesen pedig „művészi” parókákat is készítettek.⁸

Szolid áraival csalogatta az Andrássy út 19. alatti fodrászatába Pock Károly a hölgyeket, akiknek a tartós ondolás mellett „csodaszép” parókákat is ígért.⁹

Nagy Adorján fodrász és hajfestő szalonja a Múzeum körút 3. félemeletén volt berendezve, és azzal különböztette meg magát a többi ilyen szolgáltatótól, hogy a tartóssága mellett az elrontott szőke hajak rendbehozatalát is vállalta, emellett pedig „divatos” parókák között válogathattak az asszonyok.¹⁰

Nagy úrnak muszáj is volt a megkülönböztetésre, ugyanis rögtön vele szemközt, a Múzeum körút 2. alatt működött Gál parókakészítő,¹¹ aki gépesített üzletében dolgozott, mellyel hónapokig tartó jó állapotot garantált.¹²

A Rákóczi út 57. számban volt Vágó Viktor parókás, aki minden méretben és színben, állandó nagy választékkal reklámozta magát,

ahol a különböző „pehelykönnyű” modelleket díjtalanul lehetett felpróbálni.¹³

A Kránitz-féle hölgyfodrászat a főpostával szemközt, a Párizsi utca 5. szám alatt valószínűleg az orthodoxia konzervatívabb rétegeit célozta meg, amikor magát úgy hirdette, hogy „rituális parókákat” készít, igaz, a marketingfogásának része volt az is, hogy hozzátette: „a legolcsóbban”.¹⁴

A LEGELEGÁNSABB PARÓKÁK

A Pekáry-ház Dávid-csillagokkal szabdalta árkádjai alatt, a Csányi utca és a Király utca sarkán volt Altschüler parókaszalonja, ahol a hirdetések szerint a megtévesztésig természetesnek ható parókákat lehetett vásárolni. Az üzlet eleganciáját mutatta az is, hogy volt telefonja.¹⁵

Természetesen az igazán exkluzív matrónák, akik a Lipótvárosban vagy Budán laktak, már nem igazán mentek a klasszikus zsidónegyedbe vásárolni. Ők például szívesebben jártak a Vörösmarty teret uraló Gerbeaud palota Dorottya utca 1. szám alatti üzletébe, Fritsch Wenzel



hajművészeti műtermébe, mely így hirdette: „csodaszép, pehelykönnyű, egyszerűen kezelhető divatos parókák elegáns hölgyek részére!” Természetesen itt is lehetett telefonon keresztül előre időpontot egyeztetni, hogy elkerüljék a kellemetlen sorban állást.¹⁶

Jó referenciával rendelkezett az 1895-ben alapított Pessl udvari hölgyfodrász és kozmetikai intézet is, mely állítása szerint a „legművészebb” parókákat készítette a Váci utca 19. szám alatt.¹⁷

PARÓKA HELYETT

Persze voltak és vannak olyan férjezett nők, akik nem vagy nem mindig



parókát hordtak, hanem kalapot. Nekik volt például Reich Frici női kalapgyára a Vámház körút 10. szám alatt, ahol bársony, filc, lószőr és kombinált kalapokat is készítettek, de a régi darabokat is átídomítottak az aktuális divat szerint,¹⁸ nyaranta könnyű szalmakalapok közül is lehetett válogatni, 1930-ban pedig minden vevő ajándék kalapdobozt is kapott a vásárláskor.¹⁹

KOZMETIKA...

Budapest egyik legjobb kozmetikusának számított Pollák Sarolta, kinek az Andrássy út 32-ben volt szalonja, és aki a villannyal történő mindenféle szőrtelenítés mellett ránctalanítást is vállalt, a különböző „Miracle” szépségápolószereinek használatával, tudását pedig nem átalított továbbadni, ugyanis tanítványképzéssel is foglalkozott.²⁰

A megjelenésre mindenkor figyelni kellett, még Peszákhor is, amikor pedig még szigorúbb törvények vonatkoznak a zsidó emberekre, főképp és első sorban, hogy kovászos dolgokat nem fogyasztunk vagy használunk. Na de a korabeli púderek legtöbbször hómeccs volt, így annak használatától a vallásos asszonyok elestek – nekik jött segítségül B. Schmalhausen Böske

kozmetikus, aki hómeccmentes púdert kínált a Rumbach utca 13. és a Károly körút 12. szám alatt, ráadásul a vidéken élők sem szenvedtek hiányt a peszáhi púdertől, ugyanis 80 filléres bélyeg ellenében bárhová kiszállították a kencét.²¹

A NAGYBETŰS DIVAT...

Csak, hogy a Goldberger-féle divatáruházak mellett néhány kisebbet is említsünk... Az 1927-es év nagy híre volt, amikor a Müller-nővérek megnyitották szombattartó rövid- és divatáru üzletüket a Dob utca 25. szám alatt, hol mindenféle cérnát, csipkét, harisnyát, pamutot és egyéb divatos kiegészítőket be lehetett szerezni.²²

Altschüler parókaszalója mellett, szintén a Pekáry-házban volt Klein Antal divatáruháza, mely a hölgyek jelszava, „mindent a legolcsóbban vásárolni” szerint működött, ráadásul a mérsékelt áraiból is kedvezményesen vásárolhattak, akik az orthodox zsidók hetilapjára, a *Zsidó Ujság* hirdetésére hivatkoztak...²³

Berkovits Magdának a Király utca 69. második emelet 3. lakásában volt a fehérnemű szalonja, ahol a fenti ruhaneműk szabására és varrására is gyors és szakszerű képzést nyújtott jutányos áron.²⁴

KÜLÖN NŐI OLDAL

1938 októberében az *Egyenlőség* egy külön női hirdetési oldalt is készített. A hirdetések nagy része a két női sztereotípiák köré épült, vagyis a konyhai és a szépségápolási, ruházatkodási hirdetések voltak előtérbe helyezve, közöttük néhány „ameri-

FRITSCH
hajművészeti műterme
Budapest V, Dorottya-u. 1.
(Gerbaud-palota) Telefon: 76-37.

Haarkunstwerkstätte

7. sz. modell.
Kékes, de a csillagoktól is lehet, rövidre vágott, a hajszálakat egy ideig elmozdított, csavarozott és anélkül is formázott.

1. sz. modell.
Csak a „Hübli” feőre kiválóan álló, könnyű, kellemes, bármilyen szorú hűgységben hordható.

Haarkunstwerkstätte

Egy fogásra tökéletes!
Minden feőre legjobbnak készítménye, Garancia! Minden feőre, tartósan hullámentesen, vágott hajból készült. Kéz modellek minden szorban és feőre állandóan rakáron. **Kipróbálás díjtalan!** Levélben érdeklődéssel válaszbelég csatolandó. Minden árban kapható.

9. sz. modell.
Oldalváltás, könnyű és könnyű, a hajszálakat egy ideig elmozdított, csavarozott és anélkül is formázott.

kai” recepttel. De, úgy látszik, hogy a női élet két fontos kelléke a Mein-

féle kávé és a Beretvás fejfájás elleni pasztilla is...²⁵ Vajon még ma is?

¹ Hirdetés - „Nagyon szép parókát...”, in: *Zsidó Ujság* (1929), 5. évf. 33. szám, p. 10. ² Hirdetés - „Paróka Heiszné”, in: *Egyenlőség* (1938), 58. évf. 38-39. szám, p. 24.; ³ Hirdetés - „Parókák Visónénál”, in: *Egyenlőség* (1938), 58. évf. 38-39. szám, p. 24.; ⁴ Hirdetés - „Blau Ignácné hajüzlet”, in: *Zsidó Ujság* (1925), 1. évf. 2. szám, p. 16.; ⁵ Hirdetés - „Beckert Hugó parókakészítő specialista”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1942), 4. évf. 47-48. szám, p. 8.; ⁶ Hirdetés - „Divatos, izléses parókák”, in: *Zsidó Ujság* (1935), 11. évf. 1. szám, p. 12.; ⁷ Hirdetés - „Parókák filmkivitelben”, in: *Zsidó Ujság* (1942), 4. évf. 49. szám, p. 2.; ⁸ Hirdetés - „Kellemetlen hajszálak garantált, végleges és gyors kiirtása”, in: *Zsidó Ujság* (1930), 6. évf. 20. szám, p. 4.; ⁹ Hirdetés - „Csodaszép parókák”, in: *Zsidó Ujság* (1930), 6. évf. 20. szám, p. 13.; ¹⁰ Hirdetés - „Divatos női parókák”, in: *Zsidó Ujság* (1928), 4. évf. 21. szám, p. 9.; ¹¹ Másik írásmód szerint: Gaál, akinek 1926-ban Firtinger volt az üzlettársa. Forrás: Hirdetés - „Gaál és Firtinger”, in: *Zsidó Ujság* (1926), 2. évf. 25. szám, p. 3.; ¹² Hirdetés - „Nagyságos Asszonyom!”, in: *Zsidó Ujság* (1927), 3. évf. 50. szám, p. 18.; ¹³ Hirdetés - „Parókák Vágó Viktor”, in: *Zsidó Ujság* (1928), 4. évf. 2. szám, p. 4.; ¹⁴ Hirdetés - „Rituális parókákat”, in: *Zsidó Ujság* (1926), 2. évf. 43. szám, p. 13.; ¹⁵ Hirdetés - „Elegáns hölgy parókája”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1942), 4. évf. 49. szám, p. 3.; ¹⁶ Hirdetés - „Ujdonosság!”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1940), 2. évf. 43. szám, p. 8.; ¹⁷ Hirdetés - „Legművészibb parókát már 40 év óta”, in: *Zsidó Ujság* (1935), 11. évf. 5. szám, p. 8.; ¹⁸ Hirdetés - „Reich Frici”, in: *Zsidó Ujság* (1929), 5. évf. 39-40. szám, p. 13.; ¹⁹ Hirdetés - „»Görl« kalapdobozt kap ajándékba”, in: *Zsidó Ujság* (1930), 6. évf. 21. szám, p. 5.; ²⁰ Hirdetés - „Pollák Sarolta kozmetikus”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1942), 4. évf. 51-52. szám, p. 8.; ²¹ Hirdetés - „Chómeccmentes púder”, in: *Zsidó Ujság* (1935), 11. évf. 13. szám, p. 11. ²² Hirdetés - „Müller nővérek”, in: *Zsidó Ujság* (1927), 3. évf. 44. szám, p. 11. ²³ Hirdetés - „Klein Antal új divatáruházában”, in: *Zsidó Ujság* (1935), 11. évf. 14. szám, p. 6. ²⁴ Hirdetés - „Berkovits Magda fehérneműszalonját...”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1939), 1. évf. 17-18. szám, p. 12. ²⁵ Hirdetési oldal - „Asszonyoknak”, in: *Egyenlőség* (1938), 58. évf. 40. szám, p. 12.



A HÁZ TARTÓOSZLOPA – bibliai nők a konyhában

Az Örökkévaló elvárja a népétől, hogy tagjainak otthonai zsidó jelleget hordozzanak az év minden napján, a nap minden percében, ahogy megparancsolta a Tórában: „Készítetek nekem hájlékot, hogy közöttük lakozzam” (2Mózes 25:5.). Akármilyen kis részletét tekintjük is egy zsidó otthonnak, annak valóban zsidónak kell lennie: a házastársak tartsák be a házasság tisztaságának szabályait, az ajtófélfákon legyen mezuzá, a polcokon zsidó könyvek (is) sorakozzanak, a konyha pedig – legyen kóser. DÉNES ANNA ÍRÁSA

A KÓSER HÁZTARTÁS FELELŐSSÉGE

A zsidó terminológiában a nő az „ákeret hábjit” – a ház oszlopa, megtartója. E szerep egyik lényeges eleme a konyha, melynek kapcsán nem csupán a családtagok táplálékkal való ellátásának kötelezettsége nyugszik a zsidó nők vállán, hanem az a felelősség is, ami ezzel a feladattal jár.

A kóserság szabályait igen alaposan kell ismernie annak, aki egy zsidó konyha vezetésére vállalkozik. Fejben kell tartani, hogy melyik edény melyik fajtához tartozik, hogy tejesben vagy húsosban főzte-e a krumplit, és ennek megfelelően mivel lehet együtt tálalni vagy hogy a családtagok közül ki mit evett ebédre, és eltelt-e már számukra a elegendő idő, hogy a húsos után tejeset egyenek. Ellenőrizni kell a tojást, nem véres-e, át kell szitálni a lisztet, ki kell áztatni és ellenőrizni a salátát és átmosni a rizst, nehogy bogár kerüljön az ételbe. Ha a háziasszony tésztát gyúr, abból *chálát* kell venni, ha bizonyos lisztmennyiségnél többet használ az ember, de az sem mindegy, hogy az adott tésztában víz van-e több vagy valamilyen másik folyadék, mert aki fogyasztja, annak megfelelően kell hogy áldást mondjon evés előtt és után, hogy *hámoci*, vagy *mezonot* a tészta. Aki tehát a konyhát vezeti, és mint minden patriarchális társadalomban, úgy a zsidóságban is hagyományosan elsősorban a nők feladata ez, annak alaposan kell ismernie a kóserság több tucatnyi szabályát.

CHÁNÁ, A NŐI MICVÁK SZIMBÓLUMA

Ezen alapelveket a zsidó nőideál egyik legkiemelkedőbb képviselője, Smuel próféta anyja, Cháná (héberül חַנָּה CH-N-H) prófétanő testesíti meg. Cháná nevében hordozza a három alapvető női micvát, a zsidó otthon és a zsidó jövő három alappilléret, azokat a parancsolatokat, melyek alapján kialakult az oltalmazó, védelmező, a családját élelemmel bőségesen, sőt talán túlzottan is bőségesen ellátó zsidó nő sztereotípiája, a folytonosan étellel traktáló és gyermekeit túlféltő, ugyanakkor kőkeményen kormányzó jiddise máme képe:

CH – *chálá*. Ez a kóserság szabályait képviseli. A jeruzsálemi Szentély idejében a kohénoknak kellett adni egy darabot a kenyértésztából, ma azonban, amikor nincs Szentély, a chálá szabálya még mindig érvényes, ám nem a papoknak adjuk, hanem ehetetlenné égetjük (vagy kettős csomagolásban kidobjuk). Ha 1230 gramm lisztnél kevesebbet használtunk összesen, nincs szükség a chálá levételére. Ha összesen legalább 1230 gramm lisztet használunk a tészta elkészítéséhez, akkor a nyers, már meggyúrt tésztából chálát kell vennünk, áldás nélkül. Ha több mint 1660 gramm lisztet használunk, áldás kíséretében választjuk le ezt a kis darabot.

N – *nidá*. A házassági tisztaság törvényei.

H – *hádlákát nérot*, vagyis gyertyagyújtás. Ez a micva az imádkozás és az oktatás fontosságát szimbolizálja.

ŐSANYÁK ÁLDÁSAI

E micvák már korábban is testet öltöttek az első ősonya, Szará (Sára) személyében. A Berésit Rábá elnevezésű midrás a Teremtés könyvének egy mondatát így magyarázza:

„Izsák bevitte őt [Rivkát] Szarának, az ő anyjának sátrába, elvette Rivkát és felesége lett neki és szerette őt; így megvigasztalódott Izsák az anyja után.”
(1Mózes 24:67.)

Hogyan utal ez a mondat Szará micváira? Az első ősonya életében állandóan isteni felhő lebegett a sátra fölött, halálával azonban eltűnt. Az, hogy Jicchák megvigasztalódott anyja után, arra utal, hogy feleségének megérkezésével az első ősonya halálakor megszűnt csodák ismét megnyilvánultak. Szará életében áldás volt a tésztán, vagyis a meggyúrt tészta egész héten át friss maradt. Amikor Jicchák (Izsák) látta, hogy újdonsült felesége, Rivká (Rebeka) ugyanúgy tisztaságban és szentségben gyúrja a tésztát és választja le a chálá-áldozatot, mint anyja tette, bevitte őt anyja sátrába. A

felhő arra utal, hogy szigorúan betartották a házassági tisztaság (*nidá*) törvényeit, ám ezt úgy tették, hogy csak ők ketten tudjanak róla, senki más, vagyis mintegy elrejtették, felhőbe takarták ezt a micvát mások szeme előtt. Szára életében a szombati lámpásokon is áldás volt: a péntek délután meggyújtott mécsesek a következő hét péntek délutánjáig égtek. Ez az áldás is megszűnt Szára halálával, és akkor tért vissza mindhárom, amikor Rivka megérkezett.

Rivkáról nemcsak azt tudjuk a gasztronómia terén, hogy – a fentiek szerint – tésztát gyúrt, hogy kenyeret süssön belőle, hanem azt is, hogy kecskéből főzött ízletes ételt férjének, Jiccháknak:

„Azért most fiam, hallgass szavamra, arra, amit én parancsolok neked. Menj csak a nyájhoz és vegyél nekem onnan két jó kecskegödölyét, hogy készítek belőlük ízletes ételt atyádnak, amint ő szereti. Te elviszed azt atyádnak, hogy egyék, azért, hogy megáldjon téged halála előtt... Ő ment, vette és elhozta anyjának; anyja pedig készített ízletes ételt, amint atyja szerette.”
(1Mózes 27:8–10.,14.)

Bár Ráchel és Lea története másfelé kanyarodik, és nem értesülünk mindazokról az ízletes falatokról, amelyekkel ellátták népes családjukat, azt fontos tudnunk, hogy minden egyes zsidó nő őse a négy ősanya: Szára, Rivká, Ráchel és Lea. Az ő tetteik példát állítanak nekünk és az elkövetkező nemzedékeknek is abban,

hogy mi a zsidó nők elsődleges (de nem kizárólagos) feladata. A kóserság szabályainak részletes ismerete és betartása, melyet a *chálá* levétele szimbolizál, az egész család táplálékának a kóserságát biztosítja. Az ember pedig részben az, amit megeszik, ezért is fontosak a kóserság törvényei, hogy minden, ami a gyomrukba kerül, az Örökkévaló törvényeinek megfelelő és pontos betartásával készüljön.

A DERÉK ASSZONY

Az *ákeret hábjait* fogalom ölt testet a zsidó otthonokban péntek esténként énekelt, a szorgalmas és istenfélő zsidó nőt dicséző dalban, az *Éset chájilban*. A szöveg Salomó (Salamon) király *Mislé* (Példabeszédek) című könyvéből származik, bevezető sora: „*Derék asszonyt ki talál*” után rengeteg munkát, feladatot sorol fel, ami a bölcs uralkodó szerint mind a zsidó nőt jellemzi. A zsidó nő feladata, mondja Salamon, hogy Istentől kapott képességeit felhasználva a lehető legjobban és leghatékonyabban ellássa családját, és ebbe az is beletartozik, hogy, akár csak ősanaink, kenyeret és főtt ételt tegyen az asztalra:

Fölkelt, midőn még éjszaka, s kiadta, az edelt házának, s a kiszabott kenyeret szolgálóinak.
(Példabeszédek 31:15.)

Mi mást is ajánlhatnánk ezek után, mint házi kenyeret, aminek a tésztájából, amennyiben az itt leírt mennyiségeket használjuk, ugyan nem kell *chálát* vennünk, ám ha nagyobb vendégségre készülve négyszeres mennyiséget készítünk, akkor feltétlenül.

TEJES KIÖRLÉSŰ KENYÉR

Párve, tojásmentes



megkenhetjük egy kis vízzel, és a rusztikusabb hatás kedvéért megszórhatjuk magokkal: szeszámaggal, feketemaggal, len- vagy napraforgómaggal, esetleg zabpehellyel vagy nagy szemű sóval, illetve ezek keverékével.

1 kocka friss élesztő; 1 ¼ pohár víz; 500 g (4 pohár) teljes kiörlésű liszt (könnyebb, levegősebb tésztához használhatunk 70%-os lisztet is); 2 kk. só; 2 ek. olívaolaj; néhány evőkanál szeszámag (elhagyható)

Az élesztőt kis tálba téve egy pohárnyi vízben felfuttatjuk. A lisztet tálba szitáljuk (hogy az esetlegesen a lisztben megbúvó bogarak nehegy belekerüljenek az ételbe, egyben levegősebbé is teszi a tésztát), belekeverjük a sót és – ha használunk – a szeszámagot. A liszt közepébe mélyedést készítünk, ebbe öntjük bele az élesztős keveréket. Kissé elkeverjük, és addig hagyjuk állni, amíg a szivacs (a folyékony lisztes-élesztős keverék a lisztakupac közepén) felszínén buborékok nem képződnek. Ekkor hozzáadjuk a maradék vizet és az étolajat, és egynemű tésztává gyúrjuk. A liszt fajtájától függően szükség lehet még egy kis vízre, hogy rugalmas, jól gyúrható tésztát kapjunk. Meleg helyen, letakarva egy órán át kelesztjük, majd cipót formázunk belőle, és még egy fél órán át kelesztjük.

Közben előmelegítjük a sütőt 180 fokra. A cipó tetejét

Sifrá és Puá – mit tanulhatunk egy becsomagolt reggeliből?

RASKIN SMUEL RABBI a budapesti Keren Or zsinagóga rabbija és a Magyarországon élő izraeliek közösségének vallási vezetője, aki a közösségi médiában hétről hétre oszt meg elgondolkodtató történeteket, tanulságos írásokat. Facebookon megosztott, összegyűjtött írásai nemrég Budaposzt címmel jelentek meg. A Rebbecen emlékének szentelt lapszám zárásaként különleges nőkről szóló írását osztjuk meg, melyet decemberi izraeli látogatása alkalmával írt.

A magyarországi iskolai szünidők alatt igyekszem jól kihasználni az időt. A gyerekekkel elutazunk a Szentföldre, meglátogatjuk a rokonokat és sok időt töltünk együtt. Ma reggel, hét óra körül, a kávémat ittam az anyósoméknál Rison Lecionban, miközben odakint szakadt az eső. Anyósom finom reggelit készített nagy odaadással, majd becsomagolta az adagokat. Kérdeztem, hogy kinek lesz mindez, mire ő így felelt: „Egy anyának, aki nemrégiben szület. A »Sifrá és Puá« szervezetnek segíték ezzel.”

A „Sifrá és Puá” szervezetet a Lubavicsi Rebbe kezdeményezésére hozták létre azért, hogy a szülés után lévő nők szükségleteiről gondoskodjanak, akár gyakorlati, akár pénzügyi vagy pszichológiai segítségre merül fel az igény. A Rebbe mindenképp felett álló, szent ügyként kezelte a gyermekvállalás ösztönzését. „Amikor gyermekkel gazdagodik egy család, az áldást hoz minden tekintetben” – mondta. Ez annyira fontos volt a Rebbének, hogy Jom Kipur szent és félelmetes napján adott utasítást a szervezet első egységének megalapítására Kfár Chábádban, 5737-ben (1976-ban). A Rebbe kérése az volt, hogy minden lehetséges módon segítsék az anyákat, a pelenkától kezdve a babakocsiig, és ne tegyenek különbséget gazdag és szegény között, mert különben lennének, akik szégyellenék az szolgáltatás igénybe vételét. A Rebbe hozzátette továbbá: „A szervezetet először Kfár Chábádban kell megalapítani, később azonban mindenképp ki kell terjeszteni a működését az egész világra”.

„Minden anya, akit a »Sifrá és Puá« támogatott, jól tudja, hogy mennyit jelentett az odaadó segítség azokban a pillanatokban”.

Az anyósom elmondta: „Bár rendkívül kellemetlen az időjárás, amikor látom, hogy mekkora örömet okoz a segítség és a figyelem a frissen született anyának, akkor azt érzem, hogy ez mindent megér. Valahol nagyobb



Raskin rabbi Budaposzt című könyvével ajándékozta meg Orbán Viktor izraeli látogatása alkalmával

NÉVJEGY

RASKIN SMUEL

- SZÜLETETT: 1979
- FOGLALKOZÁSA: rabbi, Keren Or Központ
- CSALÁD: házaspár, 5 gyermek édesapja

gyerekek is vannak, és az anyának nehezebbé esik, hogy a saját maga számára is gondoskodjon az ízletes és tápláló reggeliről. Ezekben a családokban egyszerre van jelen az öröm és a fejetlenség, így a főzésben, mosásban

és gyerekefelügyezésben mindig jól jön a segítség. Minden anya, akit a »Sifrá és Puá« támogatott, jól tudja, hogy megnyit jelentett az odaadó segítség azokban a pillanatokban”.

Manapság a „Sifrá és Puá” szervezet több száz közösségben van jelen, és hasonlóan működik minden egyes országban és városban: gondoskodik az anyáról a szülést megelőző és a szülést követő időben. Itt, Magyarországon Dvori, a drága feleségem szervezi az önkénteseket, akik a zsidó kismamák minden szükségletéről gondoskodnak: reggelit visznek, megfőzik a sábati fogásokat, vigyáznak a nagyobb gyerekekre, segítenek a takarításban stb. Nem tesznek különbséget társadalmi és anyagi helyzet vagy közösségi hovatartozás alapján, hiszen mindenki megérdemli a szeretetet és a gondoskodást, és senkinek sem kell szégyellnie, hogy segítségre van szüksége.

A Mózes második könyvét nyitó Smot hetiszakaszban a Tóra leírja a héber bábák, Sifrá és Puá történetét, akik Izrael gyermekeinek szentelték életüket. Egyiptom ura, a fáraó így rendelkezett: „Midőn szülésnél segítettek a héber nőknek, tekintetek a szülőszekre: ha fiú az, öljétek meg őt”. Valójában azonban „A szülész nők félték Istent és nem tettek úgy, amint szólt hozzájuk Egyiptom királya, és életben hagyták a fiúgyermeket”. Ezért az



A Raskin házaspár

„... az Örökkévaló gondoskodik „minden szükségletükről, élő gyermekekről és bőséges megélhetésről”.

Örökkévaló megáldotta őket és „házakat állított nekik”. A történet érdekessége, hogy a Tóra tanúsága szerint Izrael népe rendkívüli módon szaporodott és sokasodott. Vajon egy ilyen mértékben növekvő népesség számára elég volt összesen két baba munkája?

Az írásmagyarázók szerint népünk asszonyai segítség nélkül születtek. Még az előtt életet adtak gyermeküknek, hogy a bábák megérkeztek volna. Ha ez így volt, mi szerepük lehetett a bábáknak? Az, hogy megnyugtassák az anyákat és gondoskodjanak a szükségleteikről. Sifrá és Puá valójában nem vett részt a szülések levezetésében, ám pusztán jelenlétükkel tudatták az anyákkal, hogy bármiben a rendelkezésükre állnak. Ez megnyugtatta és erővel töltötte fel az anyákat, akik biztosak lehettek abban, hogy minden, szüléssel kapcsolatos igényükről a lehető legjobban gondoskodnak majd, és nincs okuk az aggodalomra.

De mi volt a bábák jutalma? Az Örökkévaló „házakat állított nekik”. Ezt Rási így magyarázza: „A papság házait, a lévít családját és a királyi családot”. Isten, jó cselekedeteiknek megfelelően, természetfeletti jutalomban részesítette őket. Azzal, hogy a bábák élni hagyták a fiúgyermeket, nem csupán egy-két család továbbélésében segítettek, hanem az Egyiptomból kivonuló egész nemzedéknek, melyből Izrael népének összes, későbbi nemzedéke származik. Emiatt érdemelték ki „a papság házait, a lévít családját és a királyi családot”. A zsidó nép különleges családjai mind tőlük erednek.

Ebből a magyarázatból tanulhatjuk, hogy a Sifrá és Puá példáját követő női aktivisták is természetfeletti jutalomra számíthatnak az Örökkévalótól, aki gondoskodik „minden szükségletükről, élő gyermekekről és bőséges megélhetésről”.

A hevroni csodatévő

DÉNES ANNA MESÉJE

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR EZRA

Egyszer, nem is olyan nagyon régen, a nagyszületek nagyszüleinek idejében, élt egy nagyon bölcs és nagyon jószívú asszony. Úgy hívták, hogy Menuchá Ráchél. Egy kis orosz faluban született, amit úgy hívtak, hogy Lubavics, de a szíve Izrael Földjére húzta őt. Így aztán egy napon a családjával együtt felkerekedett, és elköltözött Izraelbe, ott is éppen Hevron városába. Hamarosan híre ment az egész országban, hogy él Hevronban egy különlegesen okos, csodatévő asszony, akinek az áldásai mindig valósággá válnak. De nemcsak csodákat képes tenni, tartotta a szóbeszéd, hanem vele is csodák történnek. Ha például esőben kimegy az utcára, az esőcseppek elkerülik őt. Ráadásul – fűzték hozzá azok, akik igazán mindent tudni véltek Menuchá Ráchélről –, segít elsimítani az emberek peres ügyeit, és jó tanácsot ad mindennapi ügyes-bajos dolgaikban is. Ezek után igazán nem csoda, hogy Menuchá Ráchélt naponta tucatnyian keresték fel, ki az áldását, ki a tanácsát, ki egyéb segítségét kérve.

Történt egyszer például, hogy egy bizonyos hevroni arab lakosnak, Juszufnak megbetegedett a lánya, fájdalmak között feküdt az ágyánál, és ahány orvost csak hívtak, egyik sem tudott rajta segíteni. Ez az arab különösen gonosz ember volt, és a zsidókat rettenetesen gyűlölte. Az ő tulajdonában volt az a forrás, ahonnan a város lakói vizet húzhattak maguknak, és bizony gyakran űzött gonosz tréfákat a zsidókkal, akik vízért mentek. Az is sokszor előfordult, főleg szombat vagy ünnepnap előtt, hogy nem engedte meg a zsidóknak, hogy vizet merjenek maguknak. Amikor azonban az orvosok látták, hogy nem tudnak a lányon segíteni, valamelyiküknek eszébe jutott a csodatevő hírében álló zsidó asszony, és azt javasolták a gazdag és gonosz Juszufnak, hogy próbáljon szerencsét, hátha az ő lányának a baján is tud segíteni.

Mit volt mit tenni? – a gonosz ember megfogadta a tanácsot, és elment Menuchá Ráchél házába. Bekopogott. Zev Dov

Slonim rabbi, Menuchá Ráchél unokája nyitott ajtót. Kikérdezte a vendéget, mi járatban van, majd nagyanyjához sietett, és töviről hegyire mindent elmondott neki. A bölcs asszony rögtön meg is üzenté unokájával, hogy amennyiben a látogató megígéri, hogy többet nem bántalmazza a zsidókat, a lánya meggyógyul. Juszuf – lánya gyógyulása érdekében – beleegyezett ebbe a feltételbe, és kezét a szívére téve esküdött meg arra, hogy mindent megtesz, amit Menuchá Ráchél mond neki, csak gyógyuljon meg a lánya. Ez meg is történt, és ettől kezdve Juszuf nemcsak hogy nem bántotta a zsidókat, de péntek reggelenként saját kezűleg hordta az ajtajukhoz a frissen húzott vizet a forrásából.

Azt mondják, Menuchá Ráchél még halála után is őrizte a hevroni zsidókat. Egyszer jeruzsálemi vendégek érkeztek Hevronba egy esküvőre. Szakadt az eső, szinte át se lehetett látni a vízfüggönyön. A várost körülvevő hegyekből hamarosan ömleni kezdett a víz, és elárasztotta az alacsonyabban fekvő területeket. Az emberek az életüket féltve hanyatt-homlok menekültek el otthonaikból. A jeruzsálemi vendégek, akik nem tudták, hova menjenek, Menuchá Ráchél zsinagógájába húzódtak be, hogy menedéket nyerjenek a zuhogó eső elől. Az apró imaházban egy mécses emlékeztette az

imádkozókat egykori bölcs vezetőjükre. A hegyekből aláömlő víz Hevron utcáin hömpölygött az ítéletidőben, és lassan beszivárgott Menuchá Ráchél zsinagógájába is. Az emberek rettegve másztak fel a padokra, remélve, hogy csoda történik, és nem emelkedik tovább a víz szintje. Így is történt: amint a víz elérte a mennyezetről alácsüngő emlékmécses, hirtelen megszűnt az emelkedése, és apadni kezdett. Így menekültek meg a zsidók az árvízről.



Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

A színvonalas időotthon képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.



Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója



Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója



Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség, önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok országszerte,
- » a szabadidő hasznos eltöltésének sokszínűsége közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fenti képek marketingcéllú hozzátételhez a jogosultak előzetesen írásbeli engedélyükkel hozzájárultak.

ZSIDÓK ÉS A POLITIKA

Köves Slomó előadássorozata
keddenként 18 órától az Óbudai zsinagógában



2019. FEBRUÁR 19 – ÁPRILIS 2.

Fékek és ellensúlyok – Az ideális állam nyomában

„Imádkozzunk Horthy születésnapján!” (?) – Zsidók és a hatalom

A zsidók dolga az antiszemitizmus elleni küzdelem?

Mitől „zsidó” a „zsidó-keresztény” Európa?

Hogy emlékezzünk zsidó módon a holokausztra?

A zsidó monoteizmus kommunista, nemzetiszocialista és iszlamista ellenpontjai

A zsidó fennmaradás örök titka

Vegyél részt Köves Slomó 7 alkalmas előadássorozatán.

A 7 alkalmas kurzus díja 7000 Ft/ fő

További információ és jelentkezés: posta@zsido.com | www.zstsz.hu



Zmánim zsidó határidőnapló

בס"ד



A határidőnaptár a héber és polgári dátumokat, ünnepeket foglalja magában.

Az 5779-es zsidó éven felül, praktikusán 2019. december 31-ig érvényes.

Átvehető a Keren Or Központban.



További információ:

posta@zsido.com, (36-1) 268-0183